

การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล
“แนวคิดและหลักการ”

TCNAP

เก็บเอง

วิเคราะห์
เอง

เป็น
เจ้าของ
เอง

ใช้เอง

ศูนย์ข้อมูลระบบบริหารงาน
“ระบบบริหารงาน”

การพัฒนาาระบบข้อมูลตำบล “แนวคิดและหลักการ”

ขนิษฐา นันทบุตร และคณะ

ศูนย์ข้อมูลระบบบริหารงาน
สำนักงานเทศบาลเมืองพิษณุโลก
เลขที่ ๑๐๑ หมู่ ๑๐ ตำบลพิษณุโลก
อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก
โทรศัพท์ ๐๖๖-๕๖๑-๖๖๖๖
โทรสาร ๐๖๖-๕๖๑-๖๖๖๖
www.bisnol.go.th

๒๕๕๕-๒๕๕๖
๐๖๖-๕๖๑-๖๖๖๖
www.bisnol.go.th

การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล “แนวคิดและหลักการ”

บรรณาธิการวิชาการ

รศ.ดร.ชนิษฐา นันทบุตตร

บรรณาธิการบริหาร

นางสาวดวงพร เสงบุญยพันธ์

กองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.พีรพงษ์ บุญสวัสดิ์กุลชัย
นางนิศาชล บุปผา

ออกแบบ

วัฒน์สินธุ์ สุวรรตนาหงษ์, จริญญาศักดิ์ สายชู

พิมพ์ที่

บ.มาตา จำกัด

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

โดย สำนักสนับสนุนสุขภาพชุมชน (สำนัก 3)

อาคารศูนย์เรียนรู้สุขภาพฯ เลขที่ 99/8 ซอยงามดูพลี

แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120

โทรศัพท์ 02-343-1500

โทรสาร 02-343-1551

เว็บไซต์ www.thaihealth.or.th

คำนำ

การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ข้อมูลร่วมกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครบถ้วน ถูกต้อง เชื่อถือได้ สำหรับการนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่ตนเอง ภายใต้ 4 กระบวนการหลัก คือ เก็บเอง วิเคราะห์เอง ใช้เอง และเป็นเจ้าของ คู่มือเล่มนี้ได้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้มีความเข้าใจในแนวคิด หลักการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลที่ตรงกัน รวมทั้งการเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล และบทบาทของตำบลศูนย์ฝึก โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับ แนวคิดและหลักการสำคัญ กระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ผู้ที่เกี่ยวข้องและบทบาทหน้าที่ ประโยชน์และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ทักษะที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล หลักสูตรการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล และบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการขยายแนวคิดและพื้นที่การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารฉบับนี้จะใช้เป็นแนวทางสำหรับการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลที่ตรงกัน และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่

ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ
ประธานคณะทำงานพัฒนาระบบข้อมูล

สารบัญ

บทที่ 1	แนวคิดและหลักการสำคัญ	7
บทที่ 2	กระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล	19
บทที่ 3	บทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง	33
บทที่ 4	ประโยชน์และผลลัพธ์	39
บทที่ 5	ทักษะที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล	43

บทที่ 1

แนวคิดและหลักการ

การเรียนรู้แนวคิดและหลักการของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ทำให้เห็นวิถีคิด วัตถุประสงค์ กระบวนการ และแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล บรรลุเป้าหมายตามแนวคิดที่ตั้งไว้ ตลอดจนสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงและเกิดประโยชน์ สูงสุดในพื้นที่ตนเอง โดยเนื้อหาในบทนี้ได้อธิบายและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ ความสำคัญ และแนวคิดของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เส้นทางการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล หลักการนำ ใช้กระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล และการผสมผสานวิธีการใช้ประโยชน์จากการวิจัย ชุมชนร่วมกับการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความสำคัญและแนวคิด

การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้และนำใช้ข้อมูล ชุมชนร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เกิดขึ้นจากความร่วมมือกันของหลายภาคส่วน ได้แก่ ภาคประชาชน ผู้นำชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ในฐานะของผู้ที่มีประสบการณ์ตรง เป็น ผู้ที่อยู่กับปัญหา มีการเรียนรู้ และเข้าใจเงื่อนไขต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการปัญหาได้อย่าง สอดคล้องกับบริบท สังคม วัฒนธรรมของพื้นที่ ทั้งนี้เป้าหมายของการมีส่วนร่วมเริ่ม ตั้งแต่การค้นหา เรียนรู้ ทบทวน สอบทาน วิเคราะห์ และนำใช้ข้อมูลร่วมกัน เพื่อให้ชุมชน ท้องถิ่นมีข้อมูลสำหรับการวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่สนับสนุนในการแก้ไขปัญหา และตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ตนเอง อันนำไปสู่การพัฒนาและยกระดับคุณภาพ ชีวิตที่ดีให้กับประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะระยะที่ผ่านมาการจัดเก็บข้อมูลของชุมชน เป็นกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก แต่ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานเพื่อ

ตอบสนองต่อความต้องการของรัฐบาลหรือหน่วยราชการส่วนกลาง การเก็บรวบรวมข้อมูลและ นำใช้ข้อมูลของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ตนเองยังมีค่อนข้างน้อย ประชาชนในชุมชนเป็น เพียงผู้ที่มิบทบาทในการให้ข้อมูล หรือเป็นผู้ช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเท่านั้น การมี ส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การวิเคราะห์และการนำใช้ข้อมูลของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ตนเองและตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ยังมีอย่างจำกัด อีกทั้ง การค้นหาข้อมูลของชุมชนยังมุ่งเน้นเฉพาะข้อมูลที่เป็นปัญหาของพื้นที่โดยขาดการเก็บรวบรวม ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน

จากปัญหาของการเก็บรวบรวมและนำใช้ข้อมูลดังกล่าว ได้นำไปสู่การพัฒนากระบวนการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และนำใช้ข้อมูลร่วมกันของชุมชน โดยยึดแนวทางของการสร้างการมี ส่วนร่วมและการใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนตนเองเป็นหลัก **จนเกิดการพัฒนาระบบ ข้อมูลตำบลโดยชุมชนเพื่อชุมชน** ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลสำคัญของตำบล ใน 2 ส่วน คือ (1) ข้อมูลที่แสดงถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน และ (2) ข้อมูลที่แสดงถึงศักยภาพของชุมชน ทั้งนี้เพื่อสะท้อนประเด็นปัญหาและความต้องการที่สำคัญ ของพื้นที่อย่างรอบด้าน โดยครอบคลุมปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา และสุขภาพ จึงทำให้รู้ว่าปัญหาที่ต้องการของชุมชนคืออะไร ใครบ้างที่ต้องการได้รับการดูแลช่วยเหลือ ใครคือกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการดูแลช่วยเหลือ บุคคลหรือกลุ่มดังกล่าว อยู่ที่ใดในพื้นที่และความต้องการช่วยเหลือมีมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ ข้อมูลดังกล่าวยัง สะท้อนถึงประสบการณ์ของพื้นที่ในการจัดการหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและ ตอบสนองความต้องการในพื้นที่ตนเอง จึงทำให้รู้ว่าในระยะที่ผ่านมา มีใครบ้างที่เป็นผู้ให้การ ดูแลช่วยเหลือ การช่วยเหลือเกิดขึ้นกับใคร ในที่ใด รูปแบบหรือวิธีการช่วยเหลือเป็นอย่างไร และเกิดในช่วงเวลาใด ทั้งนี้ ภายใต้การใช้ศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชน ได้แก่ ทุนทางสังคมที่เป็น บุคคลสำคัญ แกนนำ ผู้นำชุมชน กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนแหล่งประโยชน์ หรือแหล่ง ทรัพยากรที่มีในพื้นที่ หรือแม้กระทั่งการประสานความช่วยเหลือไปยังหน่วยงานองค์กรที่ เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่ โดยขึ้นอยู่กับศักยภาพและความพร้อมที่แตกต่างกันตาม ประสบการณ์และความชำนาญของพื้นที่

การดำเนินกิจกรรมเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนัก สนับสนุนสุขภาพชุมชน (สำนัก 3) ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนและหนุนเสริมตำบลที่มีศักยภาพ หรือตำบลมีความพร้อม ในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ โดยร่วมกับศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน (ศวช.) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้จัดกระบวนการทบทวนและเรียนรู้ศักยภาพ ของตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมของการเป็นตำบลศูนย์เรียนรู้หรือตำบลต้นแบบ ซึ่งมีบทบาท สำคัญของการเป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในด้านต่างๆ โดยในระหว่างที่ผ่านมา มีการนำใช้เครื่องมือ 2 ชนิด เพื่อช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ข้อมูลตำบลร่วมกัน ได้แก่ (1) **การวิจัยชุมชน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnographic Community Assessment Process ; RECAP)** เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดของการทำวิจัย เชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผ่านกระบวนการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม เพื่อ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน รูปแบบของข้อมูลจากกระบวนการดังกล่าวมีลักษณะเป็น ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งต้องสรุปในลักษณะของการเขียนบรรยายเนื้อหาที่ได้จากการศึกษา และ (2) **ระบบข้อมูลตำบล (Thailand Community Network Appraisal Program; TCNAP)** เป็นการต่อยอดการนำใช้ข้อมูลจากการทำวิจัยชุมชน โดยกระบวนการนี้เน้นการเก็บรวบรวม ข้อมูลที่สะท้อนทั้งปัญหาและศักยภาพของชุมชน ผ่านการใช้แบบสอบถามระดับบุคคลและ ครอบครัว และแบบสอบถามระดับกลุ่มและชุมชน รูปแบบของข้อมูลจึงมีลักษณะเป็นข้อมูล เชิงปริมาณและจัดเก็บไว้ในฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ เพื่อให้มีความสะดวกในการรวบรวม ค้นหา วิเคราะห์ และนำใช้อย่างรวดเร็ว การสรุปข้อมูลจึงมีลักษณะเป็นการสรุปหรือแจกแจงข้อมูลที่เป็น ค่าตัวเลขและแผนภูมิในลักษณะต่างๆ โดยเครื่องมือทั้ง 2 ชนิดนี้มีจุดเน้นร่วมกันคือ การให้ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในฐานะของคนต้นเรื่องและผู้ร่วมในกระบวนการ ได้มีส่วนร่วมในทุก ขั้นตอนหรือมีส่วนร่วมมากที่สุด ตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูล การสอบถามข้อมูล การบันทึก ข้อมูล การวิเคราะห์ และการนำใช้ข้อมูล

การเตรียมความพร้อม การสร้างความเข้าใจ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวจึงมีความสำคัญ เพราะการได้มาซึ่งข้อมูลตำบลที่มี ความครบถ้วน ถูกต้อง เชื่อถือได้ และสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ วางแผน และกำหนด กิจกรรมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ต้องดำเนินการภายใต้หลักการสำคัญ 2 ส่วน คือ (1) **การ สร้างการมีส่วนร่วมของ 4 องค์กรหลักเป็นอย่างน้อย** ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใน ฐานะองค์กรหลักของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และร่วมกับภาคประชาชน ผู้นำท้องถิ่น และ

หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ในฐานะของผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการพัฒนา และ (2) **การจัดการและเชื่อมประสานการดำเนินงานที่ดี** ระหว่างทีมบริหารจัดการข้อมูลตำบล ในฐานะที่เป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล และทีมดำเนินการ (ทีมเก็บข้อมูล ทีมสอบถามข้อมูล ทีมบันทึกข้อมูล ทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล) ในฐานะของผู้ร่วมกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การนำใช้ข้อมูลของชุมชนท้องถิ่น อันเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์สำหรับกำหนดแนวทางในการจัดการปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการ และมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ตลอดจนสามารถผลักดันให้เกิดแผน โครงการ และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาพื้นที่ตนเอง

2. เส้นทาง การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล

แนวคิดการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 จากประสบการณ์ของการนำใช้เครื่องมือในการศึกษาชุมชนสำหรับการฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาพยาบาล ภายใต้โครงการบัณฑิตคืนสู่สังคม (Nurse of the Community; NOC) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กิจกรรมดังกล่าวทำให้ได้เรียนรู้ข้อมูลศักยภาพของชุมชน ตลอดจนข้อมูลปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการค้นหาเรียนรู้ และนำใช้ข้อมูลร่วมกันระหว่างแกนนำจาก 4 องค์กรหลักของแต่ละพื้นที่ และนักศึกษาศูนย์พยาบาลของชุมชน

การดำเนินกิจกรรมระหว่างปี พ.ศ.2549 จนถึง พ.ศ.2552 ในการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน ทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศในหลายโครงการ ได้แก่ การพัฒนานวัตกรรมบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ การจัดการความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน และการพัฒนาตำบลสุขภาพ ส่งผลให้มีการเรียนรู้และการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตำบลสุขภาพ ทั้งในด้านทุนทางสังคมและศักยภาพของตำบล องค์ประกอบของระบบย่อยในชุมชน กระบวนการจัดการระบบย่อยผู้ที่เกี่ยวข้องและบทบาทหน้าที่ เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนา และเงื่อนไขในการพัฒนา จนนำไปสู่การพัฒนากรอบของข้อมูลสำหรับการพัฒนาตำบลสุขภาพ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลที่จำเป็น 4 ชุดหลัก ได้แก่ ข้อมูลชุดพื้นฐาน ข้อมูลชุดวิเคราะห์ ข้อมูลชุดจัดการ และข้อมูลชุดผลลัพธ์

ในช่วงต้นปี พ.ศ.2553 ได้มีแนวคิดการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิจัยชุมชนซึ่งมีรูปแบบของข้อมูลเชิงคุณภาพ ให้สามารถบันทึกและจัดเก็บในรูปแบบของข้อมูลเชิงปริมาณ จึงได้มีการจัดทำแบบสอบถามเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งในระยะเริ่มต้นเป็นการพัฒนาในส่วนของข้อมูลชุดที่ 1 คือข้อมูลพื้นฐานที่แสดงถึงศักยภาพของชุมชน (TCNAP 1) ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐาน 7 ส่วน คือ (1) ข้อมูลทุนที่แสดงศักยภาพ (2) ข้อมูลการสื่อสาร (3) ข้อมูลการดูแลสุขภาพ (4) ข้อมูลประชากร (5) ข้อมูลเศรษฐกิจชุมชน (6) ข้อมูลสิ่งแวดล้อม และ (7) ข้อมูลการเมืองการปกครอง พร้อมทั้งการจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์ที่สามารถบันทึกข้อมูลตำบลผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จากนั้นได้มีการเผยแพร่แนวคิดในตำบลต้นแบบ และในช่วงปลายปี พ.ศ.2553 ได้มีการขยายผลการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลไปยังตำบลที่เป็นสมาชิกเครือข่ายตำบลสุขภาวะ

กลางปี พ.ศ.2554 มีการสรุปบทวนผลการดำเนินการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลทั่วประเทศ และได้มีการทบทวนแนวทางการขยายผลไปยังตำบลเครือข่ายและตำบลเครือข่ายขยายผล โดยพัฒนาให้ตำบลต้นแบบทำหน้าที่ศูนย์ฝึกการพัฒนาาระบบข้อมูลตำบลได้มีแนวทางการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาาระบบข้อมูลตำบลอย่างเป็นระบบ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามแนวคิดหลักการของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล

ช่วงปลายปี พ.ศ.2554 ถึงต้นปี พ.ศ.2555 ได้มีการประชุมเพื่อทบทวนและปรับปรุงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ (TCNAP 1) เพื่อให้ผู้ใช้มีความสะดวกในการใช้งานมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งมีการประชุมเพื่อพัฒนาต่อยอดโปรแกรม โดยมีแนวคิดของการใช้ประโยชน์จากข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System ; GIS) ซึ่งจะช่วยในการค้นหากลุ่มคนเป้าหมายที่ต้องการได้รับการดูแลช่วยเหลือ เช่น ผู้พิการ ผู้ด้อยสุรา หรือครัวเรือนที่สูบบุหรี่อยู่ที่จุดใด มีการกระจุกตัวแบบใด การใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะเป็นอย่างไร และในชุมชนมีตลาดสีเขียวหรือไม่ เป็นต้น อีกทั้งยังมีการนำใช้ข้อมูลการวิเคราะห์ทุนทางสังคม (Social Network Analysis) ซึ่งจะช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงของกลุ่มคนต่างๆ และรวมไปถึงแสดงให้เห็นถึงผู้ที่เป็นแกนนำ คนสำคัญของชุมชน รวมทั้งได้มีการวางแผนเพื่อพัฒนาข้อมูลในชุดที่ 2 ถึงชุดที่ 4 ได้แก่ ข้อมูลชุดวิเคราะห์ (TCNAP 2) ข้อมูลชุดจัดการ (TCNAP 3) และข้อมูลชุดผลลัพธ์ (TCNAP 4) เพื่อให้ระบบข้อมูลมีความสมบูรณ์และสามารถนำใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเพิ่มมากยิ่งขึ้น

3. กระบวนการหลักของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล

เงื่อนไขของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการมีข้อมูลของตนเองที่มีความครบถ้วน ถูกต้อง และเชื่อถือได้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ วางแผน และกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างน้อยจาก 4 องค์กรหลัก และต้องมีการจัดการและเชื่อมประสานการดำเนินงานที่ดี โดยกิจกรรมดังกล่าวต้องดำเนินการภายใต้กระบวนการหลัก 4 ประการ คือ **เก็บเอง วิเคราะห์เอง ใช้เอง และเป็นเจ้าของ** ซึ่งในแต่ละกระบวนการหลัก มีรายละเอียดดังนี้

1) กระบวนการเก็บเอง เป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อรวบรวมข้อมูลของตำบล โดยคนในชุมชนเอง ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนจาก 4 องค์กรหลักเป็นอย่างน้อย ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ซึ่งกระบวนการนี้มุ่งเน้นที่การสร้างทีม (ประกอบด้วยทีมจัดการและทีมจัดเก็บข้อมูล) และกระบวนการเรียนรู้ข้อมูลร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในระหว่างการจัดเก็บข้อมูล มากกว่าการจัดเก็บข้อมูลให้แล้วเสร็จตามแบบสอบถามที่กำหนด เนื่องจากแบบสอบถามทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว และแบบสอบถามระดับกลุ่มและชุมชน เป็นเพียงเครื่องมือสำหรับการสรุปข้อมูลในแต่ละส่วนให้ครบถ้วน และมีเนื้อหาครอบคลุม เพื่อใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์และนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนตนเอง แต่กระบวนการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เห็นและยอมรับกับสภาพที่เป็นจริง ทั้งในส่วนที่เป็นปัญหาและความต้องการของบุคคล กลุ่มคนต่างๆ ที่ต้องการได้รับการดูแลช่วยเหลือ ตลอดจนได้เห็นทุนหรือศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับปัญหาและความต้องการในระยะที่ผ่านมา และเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการนี้บรรลุผลจึงต้องมีขั้นตอนของการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การสร้างทีมจัดการ และหรือทีมจัดเก็บข้อมูล ซึ่งจะต้องมีการกำหนดและแต่งตั้งผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน มีการพิจารณาความเหมาะสมของบุคคลกับบทบาทหน้าที่ในแต่ละส่วน (2) การฝึกอบรม เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ แนวคิด หลักการ และวิธีการต่างๆ รวมทั้งการทำความเข้าใจและฝึกปฏิบัติจริงในการใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล (3) การกำหนดแผนการจัดเก็บข้อมูล และแนวทางในการควบคุมกำกับกรดำเนินกิจกรรม (4) การจัดเตรียมพื้นที่เพื่อสร้างความเข้าใจกับประชาชนก่อนการจัดเก็บข้อมูล (5) การดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามแผนที่กำหนด และ (6) การติดตามตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล

2) กระบวนการวิเคราะห์เชิง เป็นกระบวนการที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันตรวจสอบ ความถูกต้องและความสอดคล้องกันของข้อมูล ก่อนที่จะนำข้อมูลไปบันทึกลงในฐานข้อมูลของ ตำบล พร้อมทั้งร่วมกันกำหนดความต้องการเพื่อที่จะนำข้อมูลจากฐานข้อมูลไปใช้ในการพัฒนา และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามความต้องการที่กำหนดไว้ ซึ่งกระบวนการนี้ออกจากจะทำให้ ผู้ที่ร่วมกระบวนการได้มีส่วนร่วมในการสอบทานข้อมูลแล้ว ยังได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง ของตำบล ทั้งในส่วนของปัญหาและความต้องการของประชาชน ตลอดจนแนวทางในการ จัดการกับปัญหาและความต้องการต่างๆ ของพื้นที่ อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและ กำหนดความต้องการในการจัดการกับปัญหาและความต้องการ โดยการร่วมกำหนดโจทย์หรือ ความต้องการเพื่อให้เห็นถึงข้อมูลเชิงประจักษ์และความจำเป็นของการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการที่ปรากฏ

ดังนั้น ขั้นตอนการดำเนินงานในกระบวนการนี้ จึงประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

(1) **การตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องกันของข้อมูล** โดยทีมตรวจสอบ ข้อมูล เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการต่อเนื่องจากทีมจัดเก็บข้อมูล ที่มีการจัดเก็บข้อมูลแล้วเสร็จ ก่อนที่จะนำข้อมูลไปบันทึกในฐานข้อมูล ซึ่งการกำหนดผู้ที่จะทำหน้าที่ตรวจสอบข้อมูล ควรเป็น ผู้ที่มีความเข้าใจข้อมูลในด้านต่างๆ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขเป็นผู้รับผิดชอบสอบทานข้อมูล ในส่วนของข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ เพราะมีความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะสุขภาพของผู้ที่อยู่ในพื้นที่ รับผิดชอบ ผู้นำชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบสอบทานข้อมูลเกี่ยวกับประชากร ข้อมูลการสื่อสาร และข้อมูลการเมืองการปกครอง เพราะมีความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและความเดือดร้อนของ ประชาชนในแต่ละครัวเรือน และผู้บริหารท้องถิ่น (สมาชิก อบต. สมาชิกสภาเทศบาล) ตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพราะมีบทบาทในด้านการรับแจ้งความเดือดร้อนและ การจัดการปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่

(2) **การบันทึกข้อมูล** โดยทีมบันทึกข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อยแล้ว และหลักจากบันทึกข้อมูลแล้วเสร็จ จำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบความผิดพลาดอีกครั้งเพื่อให้ มั่นใจได้ว่าไม่มีความผิดพลาดของข้อมูลที่ได้นำมาบันทึกในฐานข้อมูล

(3) **กำหนดโจทย์หรือปัญหาของพื้นที่** เพื่อร่วมกันกำหนดข้อมูลที่ต้องการก่อนที่จะ ทำการวิเคราะห์

(4) การวิเคราะห์ข้อมูลตามโจทย์หรือปัญหาที่กำหนด เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนและการพัฒนาต่อไป เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาหนี้สิน ปัญหาโรคเรื้อรัง ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง ปัญหาสิ่งแวดล้อม และอื่นๆ เป็นต้น

3) กระบวนการใช้เอง เป็นกระบวนการเรียนรู้และนำใช้ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน ได้เห็นข้อมูลที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์พร้อมๆ กัน ก่อนที่จะช่วยกันพิจารณาสภาพปัญหาและนำใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในพื้นที่ทั้งในส่วนที่เป็นทุนทางสังคม (คนสำคัญ กลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชน ผู้นำ แกนนำชุมชน) และแหล่งประโยชน์ที่มีในชุมชน เพื่อให้การจัดการกับปัญหาและความต้องการเป็นไปอย่างเหมาะสม ก่อนที่จะกำหนดแผนยุทธศาสตร์หรือโครงการในการพัฒนาต่อไป

กระบวนการนี้ อาจจะทำได้ทั้งในระดับหมู่บ้านหรือในระดับตำบล อีกทั้งอาจจะเลือกนำใช้ข้อมูลเฉพาะส่วนที่ต้องการจัดการกับปัญหาและความต้องการที่เป็นเรื่องเร่งด่วนก่อนการดำเนินกิจกรรมในกระบวนการนี้ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่

(1) การจัดเวทีเรียนรู้ข้อมูลของพื้นที่ร่วมกัน โดยทีมจัดการและนำใช้ข้อมูล ซึ่งควรจะเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของตนเอง เช่น ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้แทนหรือแกนนำภาคประชาชน เพื่อร่วมเรียนรู้ข้อมูลที่สะท้อนสถานการณ์ปัญหาและความต้องการที่เป็นปัจจุบัน พร้อมทั้งได้เห็นและนำใช้ศักยภาพที่มีในชุมชนสำหรับการจัดการกับปัญหาและความต้องการดังกล่าว

(2) การร่วมกันวางแผน ออกแบบกิจกรรม การแก้ไขปัญหาและความต้องการของพื้นที่

(3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องในการเป็นเจ้าของภาพหลัก และเป็นผู้ร่วมกิจกรรมในการดำเนินงานด้านต่างๆ ซึ่งเป็นผู้มีศักยภาพที่จะสามารถจัดการแก้ไขปัญหาและสร้างงานพัฒนาได้

4) กระบวนการเป็นเจ้าของ เป็นกระบวนการที่สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของข้อมูลของตนเองทั้งในส่วนของ การคำนึงถึงความถูกต้องของข้อมูลที่ตนเองเป็นผู้ให้ข้อมูล การร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้และสอบถามข้อมูลของพื้นที่ การร่วมวิเคราะห์และใช้ประโยชน์จาก

ข้อมูลดังกล่าว รวมทั้งการปกป้องหรือรักษาความลับของข้อมูลในส่วนที่จำเป็นต้องได้รับการปกปิด และการกำหนดสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลในแต่ละส่วน การดำเนินกิจกรรมในกระบวนการนี้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

(1) การประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อการนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่

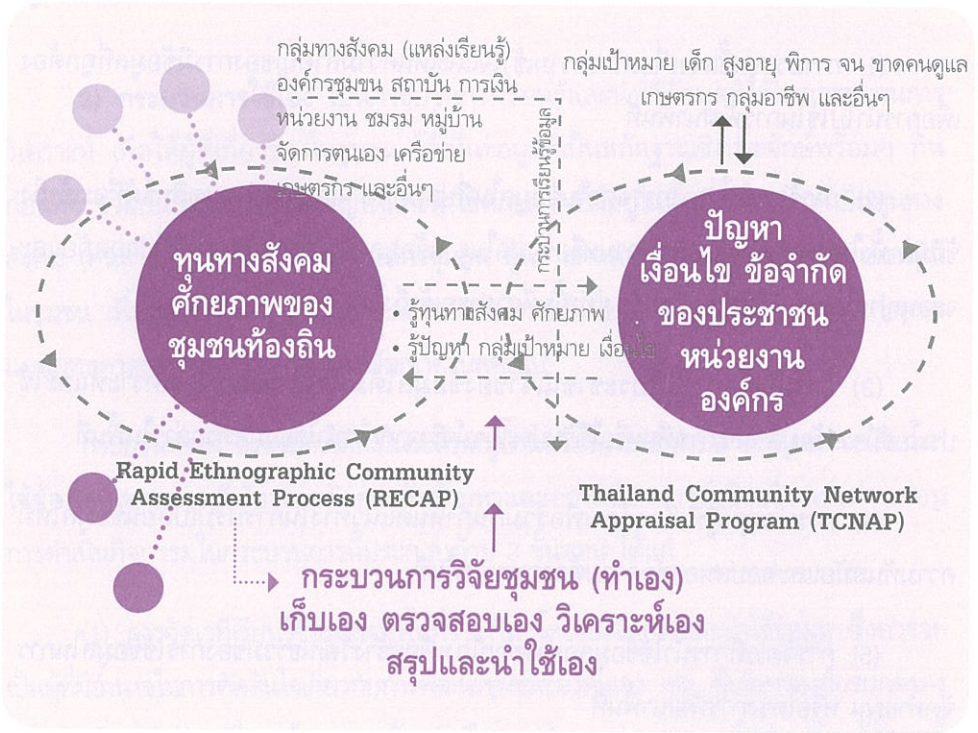
(2) การจัดระบบของการจัดเก็บข้อมูลในที่ปลอดภัย และการกำหนดสิทธิ์ผู้ที่จะเข้าถึงข้อมูล ทั้งในส่วนที่เป็นแบบสอบถามหรือข้อมูลในฐานข้อมูล ซึ่งจะต้องมีสถานที่ที่ปลอดภัยและจะอนุญาตเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงได้

(3) การเปิดโอกาสให้ประชาชนเจ้าของข้อมูลได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และใช้ประโยชน์จากข้อมูล และการเห็นหรือได้รับประโยชน์จริงจากการนำใช้ข้อมูลดังกล่าวในพื้นที่

(4) การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการปรับเปลี่ยนข้อมูลให้มีความทันสมัยและตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่

(5) การจัดเวทีการนำใช้ข้อมูลอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างวัฒนธรรมของการใช้ข้อมูลในการจัดทำแผน หรือโครงการพัฒนาพื้นที่

4. การผสมผสานวิธีการใช้ประโยชน์จากการวิจัยชุมชน ร่วมกับการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล

การทำวิจัยชุมชนด้วยวิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnographic Community Assessment Process ; RECAP) และการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล (Thailand Community Network Appraisal Program; TCNAP) เป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่ตนเอง ถึงแม้ว่ากระบวนการทั้ง 2 มีวิธีการดำเนินกิจกรรมและลักษณะข้อมูลที่ได้แตกต่างกัน แต่ทั้ง 2 วิธีการมุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 4 องค์กรหลักได้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูล การสอบถามข้อมูล การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์และการนำใช้ข้อมูล ดังนั้นการผสมผสานการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 2 วิธี จึงช่วยให้เกิดการเรียนรู้ข้อมูลของพื้นที่ในลักษณะของการเติมเต็มข้อมูลอย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น ทั้งข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณ ดังนี้

RECAP เป็นกระบวนการเรียนรู้ข้อมูลร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น แกนนำ อาสาสมัครจากภาคประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ และประชาชนที่สนใจ เป็นต้น ซึ่งลักษณะของการเรียนรู้ข้อมูลเริ่มตั้งแต่ การเรียนรู้บริบทของพื้นที่ร่วมกันเพื่อทำความเข้าใจภาพรวมทั้งหมดในพื้นที่จากประสบการณ์การดำเนินงานของผู้แทนใน 4 องค์กรหลัก จากนั้นผู้ร่วมเรียนรู้อาจแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยๆ เพื่อแยกไปเรียนรู้ในประเด็นต่างๆ ตามความสนใจที่ได้รับมอบหมาย การเรียนรู้ตลอดกระบวนการนี้ใช้กระบวนการสังเกต สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งมีตารางและคู่มือปฏิบัติการ เพื่อช่วยในการสรุปและทำความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ อย่างเป็นระบบ ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้ช่วยสะท้อนข้อมูลที่แสดงถึงศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลที่แสดงให้เห็นเส้นทางการพัฒนา ข้อมูลทุนทางสังคม แหล่งทรัพยากรหรือแหล่งประโยชน์ต่างๆ ตลอดจนระบบย่อยและแหล่งปฏิบัติการหรือแหล่งเรียนรู้ที่มีในชุมชน อีกทั้งยังช่วยให้เห็นถึงบุคคลที่เกี่ยวข้อง บทบาทหน้าที่ ธรรมชาติของการดำเนินกิจกรรม การจัดการ ความเชื่อมโยงของบุคคลและความเชื่อมโยงกิจกรรมกับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อสุขภาวะของประชาชน และปัจจัยเงื่อนไขของความสำเร็จ ซึ่งปรากฏในรูปแบบของข้อมูลเชิงคุณภาพที่สรุปในลักษณะของการเขียนบรรยายเนื้อหาที่ได้ทำการศึกษา ด้วยกระบวนการดังกล่าวจึงเป็นการเปิดศักยภาพของชุมชน ที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถและความพร้อมในการจัดการกับปัญหาและความต้องการในด้านต่างๆ ของชุมชน กระบวนการนี้จึงถูกนำไปเพื่อเป็นการเรียนรู้ศักยภาพของชุมชน ซึ่งอาจเป็นผู้ปฏิบัติการหลักในการวางแผนและยกระดับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ระบบหรือโครงสร้างต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล

TCNAP เป็นกระบวนการเรียนรู้ข้อมูลร่วมกันเพื่อพัฒนาระบบข้อมูลตำบลของตนเอง ซึ่งเริ่มจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันสร้างทีมจัดการและทีมดำเนินการ (ทีมเก็บข้อมูล ทีมสอบถามข้อมูล ทีมบันทึกข้อมูล ทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล) จากนั้นได้มีการประชุมอบรมเพื่อเรียนรู้แนวคิดและเป้าหมายของการค้นหา เรียนรู้ วิเคราะห์และนำใช้ข้อมูลร่วมกันโดยชุมชนและเพื่อชุมชนของตนเอง จากนั้นจึงมอบหมายให้แต่ละทีมดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง ทั้งในส่วนของทีมเก็บรวบรวมข้อมูลและทีมสอบถามข้อมูล ซึ่งใช้แบบสอบถามระดับบุคคลครอบครัว และแบบสอบถามระดับกลุ่มและชุมชน เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ข้อมูลของชุมชนร่วมกัน จากนั้นทีมบันทึกข้อมูลจะทำหน้าที่บันทึกข้อมูลลงในระบบฐานข้อมูล

ตำบล และที่มิวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล ใช้กระบวนการประชุมหรือสรุปข้อมูลเป็นเวทีในการเรียนรู้ข้อมูลและนำใช้ข้อมูลร่วมกัน ข้อมูลที่ทำการสรุปมีลักษณะเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งมี การแจกแจงข้อมูลเป็นค่าตัวเลขและแผนภูมิในลักษณะต่างๆ จุดเน้นสำคัญของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล นอกจากจะเป็นการเรียนรู้ข้อมูลที่แสดงถึงศักยภาพของตำบลเช่นเดียวกับกระบวนการ RECAP แล้ว ยังเห็นข้อมูลที่สะท้อนปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในชุมชน ตลอดจนการจัดการและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาระบบข้อมูลตำบลในระยะนี้ เป็นเพียงระยะเริ่มต้นของ TCNAP 1 ซึ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อมูลพื้นฐานที่แสดงถึงศักยภาพของตำบล ประกอบด้วยข้อมูล 7 ด้าน ได้แก่ 1) ข้อมูลทุนที่แสดงศักยภาพ 2) ข้อมูลการสื่อสาร 3) ข้อมูลการดูแลสุขภาพ 4) ข้อมูลประชากร 5) ข้อมูลเศรษฐกิจชุมชน 6) ข้อมูลสิ่งแวดล้อม และ 7) ข้อมูลการเมืองการปกครอง การนำใช้ข้อมูลจากระบบข้อมูลตำบล ทำได้ใน 2 ลักษณะ คือการให้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สรุปข้อมูลในประเด็นต่างๆ ที่จัดเก็บ หรือการกำหนดโจทย์และความต้องการของชุมชน เพื่อที่จะกำหนดประเด็นสำคัญที่ต้องการวิเคราะห์เอง จากนั้นต้องมีการเปิดเวทีเพื่อการเรียนรู้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ปัญหาในปัจจุบัน ทั้งในด้านปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนทุนหรือศักยภาพที่สามารถจัดการกับปัญหาดังกล่าวได้ และผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปร่วมกันกำหนดแผนสำหรับการพัฒนาตำบล

จากกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล จะเห็นได้ว่าแม้ว่าจะมีการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ตามความต้องการของชุมชน แต่ข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลในลักษณะของตัวเลขที่เป็นค่าสรุป ซึ่งยังขาดในรายละเอียดเชิงลึก ดังนั้นถ้าหากตำบลได้มีการจัดการกระบวนการ RECAP มาก่อน ก็จะมีข้อมูลเชิงคุณภาพที่แสดงถึงศักยภาพของตำบล เพื่อนำไปใช้ประกอบการพิจารณาหรือสนับสนุนการตัดสินใจ และใช้ในการวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บทที่ 2

กระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล

กระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ข้อมูลร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลตำบลที่มีความครบถ้วน ถูกต้อง และมีความน่าเชื่อถือ ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่ตนเอง การกำหนดแนวทางและวิธีการพัฒนาจึงเปรียบเสมือนเครื่องกำหนดทิศทางเพื่อบรรลุเป้าหมายการเก็บรวบรวมข้อมูล เรียนรู้วิเคราะห์ และนำใช้ข้อมูลในพื้นที่ตนเอง อีกทั้งกระบวนการดังกล่าวยังเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ “ศูนย์ฝึกอบรม” เพื่อขยายแนวคิดของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลไปยังตำบลเครือข่ายหรือตำบลขยายต่อไป เนื้อหาในบทนี้จึงได้นำเสนอเกี่ยวกับ ขั้นตอนและวิธีการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล และเครื่องมือที่จำเป็นในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ขั้นตอนและวิธีการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล

การดำเนินงานพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่

- 1) การสร้างและเตรียมความพร้อมของทีม (การแต่งตั้งทีมและคณะทำงาน การสร้างการเรียนรู้ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล)
- 2) การกำหนดแนวทางในการจัดเก็บข้อมูล (การจัดทำแผนการเก็บข้อมูล การกำกับติดตามการดำเนินงานเก็บข้อมูล)
- 3) การจัดเตรียมอุปกรณ์และสิ่งสนับสนุนในการเก็บข้อมูล
- 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล (การเก็บข้อมูล การสอบถามข้อมูล การบันทึกข้อมูล)
- 5) การวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การสร้างและเตรียมความพร้อมของทีม

1.1) การแต่งตั้งทีมและคณะทำงาน การพัฒนาระบบข้อมูลตำบลจำเป็นที่จะต้องมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบหลักพร้อมทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากเพื่อให้มีความพร้อมและสามารถดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายของการมีข้อมูลตำบล จึงต้องมีทีมหรือคณะทำงานซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ทีมจัดการและทีมดำเนินการ

(1) ทีมจัดการ เป็นทีมที่มีบทบาทหลักในการกำหนดนโยบาย วางแผน และกำกับติดตามเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่กำหนด จึงควรประกอบด้วยผู้แทนจาก 4 องค์กรหลัก (ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน แกนนำภาคประชาชน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่) ซึ่งเป็นผู้นำในการใช้ข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาต่อยอดงานด้วย

(2) ทีมดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วยทีมย่อย 4 ทีม คือ ทีมเก็บข้อมูล ทีมตรวจสอบข้อมูล ทีมบันทึกข้อมูล และทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล สมาชิกในแต่ละทีมต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านนั้นๆ เพื่อให้สามารถดำเนินงานตามที่ได้รับมอบหมายให้แล้วเสร็จ ตัวอย่างเช่น

1. ทีมเก็บข้อมูล ส่วนใหญ่เป็นทีม อสม. ร่วมกับแกนนำ ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าใจสภาพชีวิตความเป็นอยู่และรู้จักประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ระดับบุคคลและครอบครัว
2. ทีมตรวจสอบข้อมูล ส่วนใหญ่เป็นแกนนำกลุ่ม ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น ประธาน อสม. ซึ่งนอกจากจะรู้จักกับประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ระดับบุคคลและครอบครัวแล้ว ยังเข้าใจภาพรวมในระดับชุมชนเป็นอย่างดี อีกทั้งบุคคลกลุ่มนี้มีภาระกิจและบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอยู่ก่อนแล้ว จึงสามารถสอบถามข้อมูลได้ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่ม และชุมชน
3. ทีมบันทึกข้อมูล ส่วนใหญ่จะเป็นบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นคนหลัก เนื่องจากต้องเป็นผู้ที่คอยควบคุมดูแลฐานข้อมูลของตำบล อีกทั้งยังต้องใช้สถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมในดำเนินนี้ และจำเป็น

ต้องมีทีมที่ร่วมสนับสนุนการบันทึกข้อมูลและรับผิดชอบดูแลข้อมูลในระดับย่อยลงไปจากตำบล (ระดับหมู่บ้านหรือระดับครัวเรือน) ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีศักยภาพทางด้านการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต โดยอาจจะเป็นเยาวชนหรือนักเรียนมัธยมที่อยู่ในพื้นที่ เพราะนอกจากมีความสามารถทางด้านคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตแล้ว ยังเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความคุ้นเคยกับข้อมูลต่างๆ ในพื้นที่ และสามารถช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแบบสอบถามในระหว่างที่ดำเนินการบันทึกข้อมูลในโปรแกรมคอมพิวเตอร์

4. ทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล ส่วนใหญ่เป็น ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน แกนนำภาคประชาชน และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เนื่องจากทีมนี้จำเป็นต้องอาศัยบุคลากรที่มีความสามารถที่หลากหลาย ทั้งในส่วนของผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และแกนนำกลุ่มต่างๆ เพื่อตัดสินใจในการกำหนดโจทย์หรือความต้องการในการนำข้อมูลไปใช้พัฒนาพื้นที่ตนเองตามนโยบายที่มี รวมทั้งต้องมีบุคลากรที่มีความสามารถในการวิเคราะห์ ทั้งในส่วนของวิเคราะห์ข้อมูลจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่พื้นที่ต้องการกำหนดเอง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ได้กำหนดให้มีการวิเคราะห์ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยส่วนใหญ่ผู้ที่มิบทบาทในการวิเคราะห์จะต้องมีความเข้าใจโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้จัดเก็บข้อมูลตำบล และสามารถช่วยเหลือผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และแกนนำกลุ่มต่างๆ ในการวิเคราะห์ข้อมูลให้ได้ตามความต้องการ ก่อนที่จะนำข้อมูลที่ได้ไปจัดเวทีเรียนรู้เพื่อที่จะนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่

1.2) การสร้างการเรียนรู้ในกระบวนการเก็บข้อมูล โดยการจัดเวทีสำหรับเรียนรู้แนวคิด หลักการ และกระบวนการในการพัฒนาระบบข้อมูล จากนั้นเน้นการสร้างความเข้าใจและทักษะการดำเนินงานในแต่ละด้านของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจเหตุผลและความจำเป็น ตลอดจนแนวทางในการดำเนินการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เพื่อให้มีข้อมูลตำบลที่มีความครบถ้วน ถูกต้อง และเชื่อถือได้ในการนำไปใช้พัฒนาพื้นที่ของตนเอง ซึ่งการเรียนรู้แนวคิด หลักการ และกระบวนการในการพัฒนาระบบข้อมูล สามารถจัดเวทีเรียนรู้

ไปพร้อมๆ กันระหว่างทีมจัดการ และทีมดำเนินการย่อยต่างๆ ส่วนการสร้างความเข้าใจและทักษะการดำเนินงานในแต่ละด้าน สามารถจัดแยกส่วนเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจการดำเนินการในด้านนั้นๆ อย่างเฉพาะเจาะจง หรืออาจจะทำในลักษณะการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เข้าใจการดำเนินงานในส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งขั้นตอนนี้ยังสามารถจัดกิจกรรมต่อยอดหลังจากที่เรียนรู้ในพื้นที่แล้ว โดยการไปเรียนรู้ในพื้นที่อื่นที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เพื่อให้เห็นตัวอย่างจริงทุกขั้นตอนกระบวนการ แล้วนำมาปรับใช้ในพื้นที่ตนเอง

2) การกำหนดแนวทางในการจัดเก็บข้อมูล

2.1) การจัดทำแผนการเก็บข้อมูล เป็นการกำหนดกิจกรรมหรือแนวปฏิบัติที่สำคัญเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งระบุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ผู้รับผิดชอบหลัก ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม และผลลัพธ์ที่ต้องการ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมในแผนการเก็บข้อมูลอาจจะเริ่มตั้งแต่ กิจกรรมการจัดเวทีเรียนรู้แนวคิด หลักการ การเก็บรวบรวมข้อมูล การเรียนรู้เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การใช้แบบสอบถาม การฝึกการใช้แบบสอบถาม การกำหนดพื้นที่และบุคคลที่รับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการประชุมติดตามและทบทวนกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้มีข้อมูลตำบลที่ครบถ้วน ถูกต้อง มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ได้

2.2) การกำกับติดตามการดำเนินงานเก็บข้อมูล เป็นขั้นตอนสำหรับทีมจัดการในการควบคุมทีมเก็บข้อมูลเพื่อติดตามและควบคุมกำกับกับการดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูลให้แล้วเสร็จตามที่มอบหมาย ในกรณีที่ทีมเก็บข้อมูลมีปัญหาหรืออุปสรรคในการจัดเก็บข้อมูล ทีมจัดการจะได้เข้าไปดูแลและช่วยเหลือเพื่อให้การจัดเก็บเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และทันตามระยะเวลาที่กำหนด

3) การจัดเตรียมอุปกรณ์และสิ่งสนับสนุนในการเก็บข้อมูล

ทีมจัดการจะต้องจัดเตรียมอุปกรณ์และสิ่งสนับสนุนการเก็บข้อมูลให้กับทีมเก็บข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

3.1) แบบสอบถามระดับบุคคลและครอบครัว และแบบสอบถามระดับกลุ่มและชุมชน ต้องคำนึงถึงจำนวนแบบสอบถามที่จะต้องใช้ ทั้งในการฝึกปฏิบัติและการเก็บข้อมูลจริง

3.2) คู่มือสำหรับการใช้งานแบบสอบถาม (คู่มือการจัดเก็บข้อมูลชุดพื้นฐาน 7 ด้านที่แสดงถึงศักยภาพของตำบล) เพื่อสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับรายละเอียดและการนำใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3) ข้อมูลมือสองและเอกสารหลักฐานต่างๆ ที่จำเป็น เช่น เอกสารทะเบียนราษฎร ใช้สำหรับการตรวจสอบรายชื่อบุคคลที่อาศัยอยู่ในแต่ละครัวเรือน ซึ่งทีมเก็บข้อมูลรับผิดชอบในการบันทึกข้อมูล อีกทั้งยังเป็นการบันทึกรายชื่อและเลขประจำตัวประชาชนล่วงหน้าก่อนที่จะเก็บข้อมูล เอกสารที่เป็นแผนการดำเนินงานหรือโครงการต่างๆ ของท้องถิ่น สำหรับการปฏิบัติงานหรือกิจกรรมสำคัญต่างๆ ที่ท้องถิ่นได้ดำเนินการ รวมทั้งรายชื่อแกนนำและบุคคลสำคัญหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรม เอกสารการเก็บรวบรวมข้อมูลอื่นๆ (ข้อมูล จปฐ. เอกสารสรุปการสำรวจของพัฒนาชุมชน) เป็นต้น

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1) การเก็บข้อมูล เป็นการดำเนินกิจกรรมของทีมเก็บข้อมูล ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 2 ระดับ ได้แก่ ข้อมูลระดับบุคคลและครอบครัว และระดับกลุ่มและชุมชน ผู้ที่ทำหน้าที่ในการเก็บข้อมูลจำเป็นต้องผ่านการฝึกอบรมและสร้างความเข้าใจในแบบสอบถามที่รับผิดชอบในการจัดเก็บข้อมูล โดยขั้นแรกในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเก็บข้อมูล อาจจะมีการทดลองเก็บข้อมูลในครัวเรือนของตนเองให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ก่อน หลังจากนั้นจึงหาประสบการณ์เพิ่มเติมจากการเก็บรวบรวมข้อมูลกับเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น แล้วจึงดำเนินการเก็บรวบรวมในพื้นที่รับผิดชอบตามแผนที่กำหนด สำหรับการเก็บข้อมูลระดับกลุ่มและชุมชน สามารถดำเนินการได้ทั้งการรวบรวมข้อมูลในระดับหมู่บ้านหรือชุมชนก่อน แล้วค่อยสรุปเป็นภาพรวมของตำบล หรือสรุปภาพรวมของตำบลก่อน ในส่วนของข้อมูลที่ขาดหรือต้องการข้อมูลเพิ่มเติมในระดับหมู่บ้านค่อยไปหาข้อมูลเพิ่มเติมในระดับหมู่บ้าน ซึ่งทีมเก็บข้อมูลอาจจะแบ่งออกเป็น 2 ทีมเพื่อแยกรับผิดชอบในการเก็บข้อมูลในแต่ละระดับ หรือสามารถใช้ทีมเดิมในการจัดเก็บข้อมูล โดยจัดเก็บข้อมูลระดับบุคคลและครอบครัวให้แล้วเสร็จก่อน จากนั้นจึงช่วยกันสรุปร่วมกันในระดับกลุ่มและชุมชน

4.2) การสอบทานข้อมูล เป็นการดำเนินกิจกรรมการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยทีมสอบทานข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบสอบถาม อีกทั้งยังเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งกระบวนการสอบทานข้อมูลสามารถทำได้ทั้ง

ในลักษณะการมอบหมายผู้รับผิดชอบแต่ละคนที่มีความคุ้นเคยกับข้อมูลในแต่ละด้านเป็นผู้ตรวจสอบข้อมูลด้วยตนเอง เช่น แกนนำ อสม.มีความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลภาวะสุขภาพของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ ผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชน มีความเข้าใจเรื่องการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ และสมาชิก อบต.หรือสมาชิกสภาเทศบาล มีความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เป็นต้น หรืออาจจะทำในลักษณะกำหนดทีมผู้รับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งเข้าใจภาพรวมของข้อมูลในประเด็นต่างๆ ที่จัดเก็บไว้ในแบบสอบถาม แล้วช่วยกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4.3) การบันทึกข้อมูล เป็นขั้นตอนในการนำเอาข้อมูลจากแบบสอบถามในทุกระดับไปบันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์โดยทีมผู้รับผิดชอบในการบันทึกข้อมูล ซึ่งจะต้องมีการกำหนดผู้ดูแลระดับตำบล ผู้ดูแลระดับหมู่บ้าน และผู้บันทึกของมูลระดับครัวเรือน และในการบันทึกข้อมูลอาจจะทำได้ในลักษณะของการจับคู่กัน 2 คน โดยคนที่ 1 ทำหน้าที่ในการอ่านข้อมูลพร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องหรือความสอดคล้องกันของข้อมูล และคนที่ 2 ทำหน้าที่ในการบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์และตรวจสอบว่าตนเองบันทึกข้อมูลได้ตรงตามที่คนที่ 1 ได้บอกหรือไม่ หรือในกรณีที่ผู้บันทึกมีความชำนาญอยู่แล้วสามารถบันทึกคนเดียวได้ แต่ควรคำนึงถึงความถูกต้องของข้อมูลที่บันทึกเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากผู้บันทึกข้อมูลจะต้องอ่านข้อมูลในแบบสอบถามเองและจะต้องดูข้อมูลที่บันทึกในโปรแกรมว่าตรงกันหรือไม่

5) การวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล เป็นกิจกรรมของการนำเอาข้อมูลที่ได้จัดเก็บไว้ ซึ่งอาจจะใช้ข้อมูลดิบที่เก็บรวบรวมในแบบสอบถาม หรือข้อมูลที่บันทึกไว้ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาสรุปเพื่อที่จะนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่ต้องการ โดยทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูลจะต้องเป็นผู้กำหนดคำถามหรือโจทย์ที่ต้องการรู้หรือต้องการหาคำตอบ เพื่อที่จะดำเนินการวิเคราะห์หรือสรุปข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่ แล้วนำข้อสรุปดังกล่าวไปเป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการของพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการค้นหาทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นที่เหมาะสมกับการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาต่อยอดงานต่อไป

2. องค์ประกอบของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ประกอบด้วยเครื่องมือ 3 ประเภท ได้แก่ คน แบบสอบถาม และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ (โปรแกรม TCNAP) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) คน ถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เนื่องจากกระบวนการนี้จำเป็นต้องใช้การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ประกอบด้วย แกนนำภาคประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และอาสาสมัครหรือประชาชนที่สนใจ ซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นทั้งผู้ที่มีบทบาทในการร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล เรียนรู้ สอบทานความถูกต้องของข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูลในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของพื้นที่ ตลอดจนเป็นทุนทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ ในการดำเนินกิจกรรมที่เฉพาะเจาะจงในด้านต่างๆ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวบรรลุผลที่ต้องการ

2) แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งมีอยู่ 2 ระดับ ได้แก่ แบบสอบถามระดับบุคคลและครอบครัว และแบบสอบถามระดับกลุ่มและชุมชน ซึ่งแบบสอบถามทั้ง 2 ระดับประกอบด้วย ประเด็นสำหรับในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อมูลพื้นฐานซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนใน 7 ด้าน ได้แก่ 1) ข้อมูลด้านทุนที่แสดงถึงศักยภาพ 2) ข้อมูลด้านการสื่อสาร 3) ข้อมูลด้านการดูแลสุขภาพ 4) ข้อมูลด้านประชากร 5) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจชุมชน 6) ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม และ 7) ข้อมูลด้านการเมืองการปกครอง โดยแบบสอบถามในแต่ละระดับมีรายละเอียดดังนี้

2.1) แบบสอบถามระดับบุคคลและครอบครัว ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบการเติมข้อความ การเติมรหัส การเติมตัวเลข และการขีดเครื่องหมายถูก (✓) ในช่อง [ ] โดยมีเนื้อหาที่ครอบคลุมข้อมูลที่แสดงถึงศักยภาพของชุมชนใน 7 ด้าน แต่จะกระจายอยู่ในส่วนต่างๆ ของแบบสอบถาม 5 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือนและการช่วยเหลือ/ดูแล ประกอบด้วย

1. ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เลขประจำตัวประชาชน คำนำหน้าชื่อ/ชั้นยศ ชื่อ-นามสกุล เพศ วันเดือนปีเกิด สัญชาติ ศาสนา สถานภาพสมรส การศึกษา ความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน และการพักอาศัย

2. ข้อมูลการประกอบอาชีพ และประเภทความต้องการได้รับการช่วยเหลือ/ดูแล ได้แก่ ลำดับที่ของสมาชิกในครัวเรือน อาชีพหลัก อาชีพเสริม พื้นที่การทำงาน และความต้องการได้รับการช่วยเหลือ/ดูแล
3. ข้อมูลพฤติกรรมเสี่ยง ภาวะเสี่ยงจากการทำงาน ปัญหาสุขภาพและการเจ็บป่วย และภาวะฉุกเฉินที่ต้องรักษา ได้แก่ ลำดับที่ของสมาชิกในครัวเรือน พฤติกรรมเสี่ยง ภาวะเสี่ยงจากการทำงาน ปัญหาสุขภาพและการเจ็บป่วย (ในระยะ 6 เดือนที่ผ่านมา) และภาวะฉุกเฉินที่ต้องรักษา (ในระยะ 6 เดือนที่ผ่านมา)
4. ข้อมูลการเจ็บป่วยเรื้อรังหรือพิการ การดูแลรักษาเมื่อมีภาวะเจ็บป่วยปัญหาและความต้องการในการดูแลรักษาสุขภาพ และสภาวะการเจ็บป่วยในปัจจุบัน ได้แก่ ลำดับที่ของสมาชิกในครัวเรือน การเจ็บป่วยเรื้อรังหรือพิการ แนวทางการดูแลรักษาเมื่อมีภาวะเจ็บป่วยปัจจุบันหรือเรื้อรัง สถานที่ให้บริการหรือดูแลสุขภาพในกรณีที่เจ็บป่วยเล็กน้อย ผู้ให้การดูแลเมื่อมีภาวะเจ็บป่วยปัจจุบันหรือเรื้อรัง สิทธิ/สวัสดิการในการรักษา ปัญหาและความต้องการในการดูแลรักษาสุขภาพ สภาวะการเจ็บป่วยในปัจจุบัน
5. ข้อมูลผู้ที่ครัวเรือนให้การช่วยเหลือ/ดูแล

ส่วนที่ 2 เศรษฐกิจของครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วย วิธีการผลิต (ประเภทของการผลิต ช่วงเวลาในการผลิต เป้าหมายการผลิต ต้นทุนในการผลิต แหล่งเงินทุน รายได้จากผลผลิต) ทรัพย์สินและสิ่งอำนวยความสะดวกของครัวเรือน ภาระหนี้สินของครัวเรือน แหล่งเงินกู้ยืมของครัวเรือน การออมเงินของครัวเรือน และการออมในรูปแบบอื่นๆ

ส่วนที่ 3 สิ่งแวดล้อมของครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วย ปัญหาสิ่งแวดล้อมของครัวเรือน การจัดการกับสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์พลังงาน และการใช้พลังงานทดแทนในครัวเรือน

ส่วนที่ 4 การสื่อสารของครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วย ประเภทของข้อมูลข่าวสารที่ครัวเรือนสื่อสารกับผู้อื่น และช่องทางการสื่อสารของครัวเรือน

ส่วนที่ 5 ความเกี่ยวข้องของครัวเรือนกับการเมืองการปกครอง ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และการแก้ไขปัญหาการฉ้อโกง และการไล่ที่ที่เกิดขึ้นกับครัวเรือน (ประเด็นปัญหาการฉ้อโกง วิธีการจัดการไล่ที่ และคนหลักในการไล่ที่)

2.2) แบบสอบถามระดับกลุ่มและชุมชน ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบการเติมข้อความ การเติมรหัส การเติมตัวเลข และการขีดเครื่องหมาย (✓) ในช่อง [ ] เช่นเดียวกัน โดยมีเนื้อหาที่ครอบคลุมข้อมูลที่แสดงถึงศักยภาพของชุมชนใน 7 ด้าน และกระจายอยู่ในส่วนต่างๆ ของแบบสอบถาม 7 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านทุนที่แสดงถึงศักยภาพของตำบล ซึ่งประกอบด้วย ทุนที่เป็นบุคคล (ผู้นำภาคประชาชน คนเก่ง ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำที่เป็นบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่) ทุนที่เป็นกลุ่ม/เครือข่าย/ศูนย์เรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ (กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้พิการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มประชาคม เครือข่าย อสม. เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายอาชีพ เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เครือข่ายพระสงฆ์ และอื่นๆ) ทุนที่เป็นหน่วยงาน/องค์กร/สถาบัน (ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียน อบต./เทศบาล รพ.สต. และอื่นๆ) ทุนที่เป็นเงิน/กองทุน (กลุ่มฅนปณกิจหมู่บ้าน/ตำบล กองทุนเงินล้าน กองทุน SML กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ ธนาคารชุมชนและอื่นๆ) ทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งประโยชน์ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ (ป่าชุมชน อ่างเก็บน้ำ ทะเล แม่น้ำ สถานที่เคารพสักการะของชุมชน เช่น ดอนปู่ตา คุ่ม และอื่นๆ) ทุนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (ป่าไม้ ทะเล ภูเขา แหล่งน้ำ ศิลปวัฒนธรรม เกษตร และอื่นๆ)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลกระบวนการสื่อสารในชุมชน (ผู้ให้ข้อมูล ประเภทของข้อมูล ช่องทางการสื่อสาร และการใช้ประโยชน์)

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านการดูแลสุขภาพ ซึ่งประกอบด้วย ปัญหาสุขภาพและโรคที่พบบ่อย 5 อันดับในพื้นที่ ปัญหาโรคระบาดในพื้นที่ ปัญหาโรคเรื้อรังในพื้นที่ การจัดบริการตามปัญหาและความต้องการในพื้นที่ สถานที่/แหล่งบริการสุขภาพที่มีในพื้นที่ ผู้ให้บริการ/ดูแลรักษาด้านสุขภาพในพื้นที่

ส่วนที่ 4 ข้อมูลด้านประชากร ซึ่งประกอบด้วย จำนวนประชากรจำแนกตามช่วงอายุ สถิติการเกิด/ตาย การจัดการศึกษาในชุมชน และการอพยพแรงงานเข้ามาทำงานในพื้นที่

ส่วนที่ 5 ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย ปัญหาและการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ยังต้องการพัฒนา และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพ

ส่วนที่ 6 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งประกอบด้วย อาชีพหลักของประชาชน ส่วนใหญ่ในชุมชน การรวมกลุ่มอาชีพของประชาชนในชุมชน แหล่งเงินทุนในการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพ และกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ส่วนที่ 7 ข้อมูลด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน การปกครองที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข การใช้สิทธิในการเลือกตั้ง และสิทธิในการจัดการทรัพยากร

3) โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นโปรแกรมประยุกต์ที่พัฒนาขึ้นเพื่อช่วยในการบันทึกข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในทุกระดับ โดยทั่วไปนิยมเรียกชื่อว่า “โปรแกรม TCNAP” ลักษณะการใช้งานโปรแกรมนี้จะต้องดำเนินการผ่านเครือข่ายระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้ใช้งานโปรแกรมจะต้องทำการลงทะเบียนการใช้งานกับผู้ดูแลระบบ และจะต้องได้รับอนุญาตก่อนจึงจะสามารถใช้งานได้ โปรแกรมประกอบด้วยฐานข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูลระดับบุคคลและครอบครัว และข้อมูลระดับกลุ่มและชุมชน

บทที่ 3

บทบาทหน้าที่ ของผู้เกี่ยวข้อง

กระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล จำเป็นต้องดำเนินการภายใต้กระบวนการหลัก 4 ประการ คือ เก็บเอง วิเคราะห์เอง ใช้เอง และเป็นเจ้าของ เพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์กรหลักเป็นอย่างน้อย ได้แก่ ภาคประชาชน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ในฐานะของผู้ที่ร่วมกระบวนการ ตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูล การสอบถามข้อมูล การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล การมีส่วนร่วมดังกล่าวสามารถจำแนกประเภทของผู้ที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ดำเนินการหลัก ผู้ร่วมเรียนรู้ รับรู้ และใช้ประโยชน์ และผู้หนุนเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผู้ดำเนินการหลัก

1) **ทีมจัดการ** ประกอบด้วย แกนนำจาก 4 องค์กรหลัก ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน แกนนำภาคประชาชน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วางแผน และกำกับติดตามเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่กำหนด รวมทั้งการจัดการกระบวนการที่เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความเป็นเจ้าของข้อมูลสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดประชุม อบรม พัฒนาศักยภาพผู้ที่เกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล การจัดเวทีเรียนรู้ผลการนำใช้ประโยชน์จากข้อมูล เป็นต้น โดยใช้เครื่องมือหรือกลไกในการดำเนินงานที่หลากหลาย ได้แก่ การจัดเวทีประชุมเรียนรู้ อบรมพัฒนาศักยภาพ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การศึกษาดูงานจากพื้นที่ที่มีประสบการณ์ การจัดทำแผนในการกำกับติดตาม และการสรุปบทเรียน

2) ทีมดำเนินการ ประกอบด้วย ทีมย่อย 4 ทีม คือ ทีมเก็บข้อมูล ทีมตรวจสอบข้อมูล ทีมบันทึกข้อมูล และทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล โดยแต่ละทีมย่อยจะต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน และมีบทบาท รวมทั้งมีการเลือกใช้เครื่องมือหรือกลไกในการดำเนินงาน ดังนี้

2.1) ทีมเก็บข้อมูล ประกอบด้วย ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงซึ่งอาจจะอยู่ในทีมจัดการหรืออาจจะเป็นบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่บทบาทในการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ก่อนแล้ว และอีกส่วนหนึ่งเป็นสมาชิกในทีมเก็บข้อมูล ซึ่งกลุ่มนี้อาจเป็น ทีม อสม. หรืออาสาสมัครอื่นๆ รวมทั้งสามารถให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ หรือประชาชนที่สนใจเข้าร่วมกระบวนการเก็บข้อมูล บทบาทหน้าที่ของผู้เก็บรวบรวมข้อมูล ในเบื้องต้นทุกคนที่อยู่ในทีมควรได้รับการฝึกอบรมหรือเข้าร่วมเรียนรู้แนวคิด และหลักการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ตลอดจนการทำความเข้าใจเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งแบบสอบถามในทุกๆระดับ การร่วมวางแผน กำหนดแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล (ประเภทกิจกรรม พื้นที่ รับผิดชอบ ผู้รับผิดชอบ และระยะเวลา) การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่กำหนด และการร่วมตรวจสอบความถูกต้อง เครื่องมือหรือกลไกที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงควรประกอบด้วย เวทีการประชุม อบรม เรียนรู้การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล และการใช้งานแบบสอบถามในทุกๆระดับ นอกจากนี้ยังต้องใช้เครื่องมือทั้งที่เป็นบุคคล แบบสอบถาม โปรแกรม TCNAP แผนการดำเนินงาน สื่อประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ และข้อมูลมือสองที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลทะเบียนราษฎร์ คู่มือการจัดเก็บข้อมูลชุดพื้นฐาน 7 ด้านที่แสดงถึงศักยภาพของตำบล สรุปผลการดำเนินงานและรายงานต่างๆ เป็นต้น

2.2) ทีมตรวจสอบข้อมูล ประกอบด้วย แกนนำกลุ่ม ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารท้องถิ่น ประธาน อสม. ซึ่งนอกจากจะรู้จักกับประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ระดับบุคคลและครอบครัวแล้ว ยังเข้าใจภาพรวมในระดับชุมชนเป็นอย่างดี เพื่อที่จะสามารถเปรียบเทียบข้อมูลที่ทีมเก็บข้อมูลจัดเก็บโดยใช้แบบสอบถามกับสภาพความเป็นจริงที่พบว่าสอดคล้องหรือไม่ บทบาทของทีมตรวจสอบข้อมูลจะต้องมีการเรียนรู้และเข้าใจแบบสอบถามโดยละเอียดทั้ง 2 ระดับ การประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อกำหนดแนวทางในการตรวจสอบข้อมูล การกำหนดบทบาทหน้าที่ให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการตรวจสอบข้อมูล การกำหนดแผนในการตรวจสอบข้อมูล และระยะเวลาให้สอดคล้องกับการจัดเก็บข้อมูลและการบันทึกข้อมูล รวมทั้งแนวปฏิบัติในการจัดการกับปัญหาในกรณีที่ข้อมูลมีความขัดแย้งกัน

หรือไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เครื่องมือหรือกลไกที่ใช้สำหรับทีมตรวจสอบข้อมูล ประกอบด้วย เวทีการประชุมปรึกษาหารือ เวทีการประชุมตรวจสอบข้อมูล แผนในการตรวจสอบข้อมูล ทะเบียนบันทึกความก้าวหน้าการตรวจสอบข้อมูล และข้อมูลมือสอง เช่น ข้อมูลทะเบียนราษฎร ทะเบียนการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือกองทุนต่างๆ ของชุมชน สรุปผลการดำเนินงาน และรายงานต่างๆ และบัญชีครัวเรือน เป็นต้น

2.3) ทีมบันทึกข้อมูล ประกอบด้วย แกนนำหลักของทีม ซึ่งเป็นบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากต้องเป็นผู้ที่คอยควบคุมดูแลฐานข้อมูลของตำบล อีกทั้งยังต้องใช้สถานที่อุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการบันทึกข้อมูล ส่วนสมาชิกในซึ่งอาจจะเป็นเยาวชนหรือนักเรียนมัธยม หรือประชาชน ที่มีความสามารถเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ บทบาทหน้าที่ของทีมบันทึกข้อมูล จะต้องมีการเรียนรู้และเข้าใจแบบสอบถามโดยละเอียดทั้ง 2 ระดับ พร้อมทั้งการเรียนรู้การใช้งานโปรแกรม TCNAP นอกจากนี้ยังมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้กับผู้รับผิดชอบในการบันทึกข้อมูลในแต่ละระดับ (ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน และระดับครัวเรือน) การกำหนดแผนในการบันทึกข้อมูล และระยะเวลาให้สอดคล้องกับความต้องการในการวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล รวมทั้งการกำหนดแนวปฏิบัติในการจัดการกับปัญหา ในกรณีที่ข้อมูลมีความขัดแย้งกันหรือไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง หรือการตรวจพบความผิดพลาดของข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ในฐานข้อมูล เครื่องมือหรือกลไกที่ใช้สำหรับทีมบันทึกข้อมูล ประกอบด้วย เวทีเรียนรู้แบบสอบถามในแต่ละระดับ การใช้งานโปรแกรม TCNAP การเรียนรู้จากพื้นที่ที่มีประสบการณ์การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล อุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โปรแกรมคอมพิวเตอร์ (โปรแกรม TCNAP และ Web Browser) และแนวทางการให้คำปรึกษาหรือการช่วยเหลือของทีมจัดทำโปรแกรมที่ดูแลระบบฐานข้อมูลตำบล ในกรณีที่ทีมบันทึกข้อมูลมีปัญหา

2.4) ทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน แกนนำองค์กรชุมชนกลุ่มแหล่งเรียนรู้ และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดโจทย์หรือความต้องการในการนำข้อมูลไปใช้พัฒนางานในพื้นที่ตนเอง และจำเป็นต้องมีสมาชิกในทีมซึ่งอาจจะเป็นแกนนำหลักของทีมบันทึกข้อมูล เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าใจข้อมูลที่มีในแบบสอบถามและข้อมูลในโปรแกรม TCNAP เพื่อที่จะนำมาวิเคราะห์ตามความต้องการและนำใช้ข้อมูลดังกล่าวในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตนเอง ทีม

วิเคราะห์และนำใช้ข้อมูลจึงต้องมีบทบาท เรียนรู้ข้อมูลที่มีอยู่ในแบบสอบถามและในโปรแกรม TCNAP การกำหนดโจทย์หรือปัญหาและความต้องการของการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น การวิเคราะห์ข้อมูลตามโจทย์หรือประเด็นที่ต้องการ การจัดเวทีเรียนรู้ข้อมูลที่ สำคัญและจำเป็นเพื่อวางแผนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม และการสนับสนุนให้มีการนำข้อมูลไปใช้ในการทำแผนหรือโครงการพัฒนาพื้นที่ เครื่องมือหรือกลไกที่ใช้ ประกอบด้วย เวทีเรียนรู้แบบสอบถามในแต่ละระดับ ประโยชน์ของการใช้งานโปรแกรม TCNAP การเรียนรู้จากพื้นที่ที่มีประสบการณ์การนำใช้ข้อมูลจากระบบข้อมูลตำบล อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โปรแกรมคอมพิวเตอร์ (โปรแกรม TCNAP และ Web Browser) เวทีเรียนรู้หรือเวทีประชาคมการนำใช้ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ของหมู่บ้าน กลุ่ม องค์กรชุมชน หน่วยงาน เป็นต้น

2. ผู้ร่วมรับรู้ เรียนรู้ และใช้ประโยชน์

ซึ่งอาจจะเป็น ประชาชนที่สนใจ แกนนำกลุ่ม องค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ที่ไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการหลัก ทั้งในส่วนที่เป็นทีมจัดการ และทีมดำเนินการต่างๆ แต่มีโอกาสได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ อย่างน้อยในกระบวนการใด กระบวนการหนึ่งซึ่งเริ่มตั้งแต่ การเก็บรวบรวมข้อมูล การสอบถามข้อมูล การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล บุคคลในกลุ่มนี้จึงมีบทบาทในการร่วมเรียนรู้ การให้ข้อมูลเพิ่มเติม การร่วมตัดสินใจหรือให้ข้อเสนอแนะเพื่อการจัดการปัญหาและการพัฒนาพื้นที่ตนเอง เครื่องมือหรือกลไกที่ใช้จึงเป็นข้อมูลสถานการณ์หรือประเด็นปัญหาของพื้นที่ ตลอดจนเวทีเรียนรู้ต่างๆ เช่น เวทีสรุปผลการเก็บข้อมูล เวทีสอบถามข้อมูล เวทีการประชุมปรึกษาหารือ เวทีประชาคมเพื่อนำใช้ข้อมูล เป็นต้น

3. ผู้หนุนเสริม

ประกอบด้วย ทีมสนับสนุนวิชาการ เช่น ศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน (ศวช.) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศูนย์สนับสนุนวิชาการเพื่อการจัดการเครือข่ายภาคต่างๆ และศูนย์ฝึกอบรมระบบข้อมูลตำบล ซึ่งเป็นทีมนักวิชาการที่มีบทบาทใน

การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ดำเนินการหลัก และผู้ร่วมรับรู้
เรียนรู้ และใช้ประโยชน์ พร้อมทั้งการกำหนดแนวทางในการให้คำปรึกษาแนะนำ การติดตาม
ช่วยเหลือการพัฒนาระบบข้อมูลในแต่ละพื้นที่

บทที่ 4

ประโยชน์และผลลัพธ์

การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เป็นกระบวนการที่สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ข้อมูลร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแกนนำจาก 4 องค์กรหลักที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ ภาคประชาชน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ อีกทั้งกระบวนการดังกล่าวนอกจากจะช่วยสะท้อนข้อมูลที่เป็นศักยภาพของชุมชน ยังชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาและความต้องการในด้านต่างๆ จากการใช้แบบสอบถามระดับบุคคลและครอบครัว และแบบสอบถามระดับกลุ่มและชุมชน ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมข้อมูลพื้นฐานของตำบลใน 7 ด้าน ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นที่แสดงศักยภาพ 2) ข้อมูลการสื่อสาร 3) ข้อมูลการดูแลสุขภาพ 4) ข้อมูลประชากร 5) ข้อมูลเศรษฐกิจชุมชน 6) ข้อมูลสิ่งแวดล้อม และ 7) ข้อมูลการเมืองการปกครอง ประกอบกับในระหว่างที่ผ่านมาในหลายพื้นที่ก่อนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ได้มีการทำวิจัยชุมชนด้วยวิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (RECAP) จึงเป็นการต่อยอดและใช้ประโยชน์ของข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จนปรากฏผลลัพธ์ ใน 5 ด้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อมูลที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์

กระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เป็นการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลตำบล การสอบถามข้อมูล การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล โดยคนในชุมชนซึ่งเป็นแกนนำจาก 4 องค์กรหลัก เพื่อให้ชุมชนมีข้อมูลที่มีความครบถ้วน ถูกต้อง และมีความน่าเชื่อถือ เพื่อนำข้อมูลไปใช้เป็นประกอบการตัดสินใจในการพัฒนาแผน หรือโครงการต่างๆ ในพื้นที่ตนเองอย่างมั่นใจ และได้รับการยอมรับ

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน

ผลที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกขั้นตอนในกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ทำให้เกิดการเรียนรู้ข้อมูลร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเห็นข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง การมีส่วนร่วมในการสอบถามและยืนยันข้อมูลร่วมกัน การได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและแสดงเหตุผลเพื่อให้ได้ข้อตกลงร่วมกัน จนนำไปสู่การมีความเห็นร่วมกันหรือมีความคิดเป็นแนวเดียวกันในการจัดทำแผน หรือโครงการต่างๆ ในพื้นที่ตนเองที่มีความสำคัญและจำเป็นในแต่ละองค์กร กลุ่ม หน่วยงานในพื้นที่ อีกทั้งยังส่งผลให้แผน หรือโครงการต่างๆ ที่กำหนดขึ้นได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ และสามารถดำเนินการได้จริงเนื่องจากเป็นความเห็นชอบของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมทั้งในส่วนของภาคประชาชน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่

3. การพัฒนาศักยภาพ

ผู้ร่วมกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ซึ่งเป็นแกนนำจาก 4 องค์กรหลัก และเพื่อให้มีความพร้อมและสามารถดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายของการมีข้อมูลตำบล จึงมีการแต่งตั้งทีมหรือคณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ทีมจัดการ และทีมดำเนินการ (ทีมเก็บข้อมูล ทีมสอบถามข้อมูล ทีมบันทึกข้อมูล และทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล) โดยแต่ละทีมดังกล่าวมีการพัฒนาศักยภาพในหลายลักษณะที่แตกต่างกัน ตามบทบาทหน้าที่เฉพาะของทีมนั้นๆ เช่น ทีมจัดการ ได้รับการเตรียมความพร้อมให้มีศักยภาพในด้านการวางแผน การออกแบบกิจกรรม แนวทางในการดำเนินงาน การควบคุม กำกับติดตามผลการดำเนินงานของทีมดำเนินการ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ทีมเก็บข้อมูลได้รับการพัฒนาทักษะเกี่ยวกับการเรียนรู้และนำใช้แบบสอบถาม เทคนิคการสัมภาษณ์ และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่อาจจะพบในระหว่างดำเนินการสัมภาษณ์ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพทั้งในส่วนของนักวิชาการและนักจัดการข้อมูลตำบล

4. เครือข่าย

ในระยะเวลาที่ผ่านมา มีหลายตำบลทั่วประเทศที่ได้เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล จนสามารถเป็นพื้นที่ตัวอย่างของการนำข้อมูลตำบลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ตนเอง อีกทั้งกระบวนการพัฒนาดังกล่าวได้มีการสรุปบทเรียน และทบทวนแนวทางในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลทำให้ นักวิชาการและนักพัฒนาข้อมูลในแต่ละตำบลได้มาพบปะกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือกันในการให้คำแนะนำ การเปิดพื้นที่ตนเองให้เป็นพื้นที่ในการเรียนรู้ และเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล นอกจากนี้ในส่วนของตำบลที่มีศักยภาพและความพร้อมในการเป็นตำบลศูนย์ฝึกเกี่ยวกับการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำบลศูนย์เรียนรู้ด้านการจัดการสุขภาวะลุ่มน้ำ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาสู่ตำบลสุขภาวะ ซึ่งมีแผนในการขยายแนวคิดการพัฒนาตำบลสุขภาวะไปยังตำบลเครือข่าย ได้จัดให้มีหลักสูตร และกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ประสบการณ์การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล รวมทั้งการเป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ ติดตามการดำเนินการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลให้กับตำบลที่สนใจ ทำให้เกิดการขยายพื้นที่และเป็นเครือข่ายการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล

5. วัฒนธรรมของการใช้ข้อมูล

การพัฒนาระบบข้อมูลตำบลในแต่ละพื้นที่ ทำให้เห็นข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน/ตำบลของตนเอง และมีการนำข้อมูลซึ่งสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของพื้นที่ไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่ตนเอง อีกทั้งข้อมูลดังกล่าวยังเป็นข้อมูลที่มีความครบถ้วน ถูกต้อง น่าเชื่อถือ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล การตัดสินใจเลือกแนวทางการดำเนินงานเพื่อพัฒนาพื้นที่ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเป็นแผนหรือโครงการพัฒนาตำบล จึงเกิดขึ้นภายใต้การมีข้อมูลเชิงประจักษ์มาสนับสนุน ทำให้ทุกฝ่ายได้เห็นข้อมูลร่วมกัน และได้ข้อตกลงเกี่ยวกับความสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผลที่เกิดขึ้นจากการมีกระบวนการดังกล่าว ทำให้ชุมชนท้องถิ่นได้เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริงจากการพัฒนาระบบข้อมูล ซึ่งส่งผลให้มีการพัฒนาและนำใช้ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นแนวทางหรือแนวปฏิบัติสำหรับการพัฒนางาน กิจกรรม ตลอดจนแผน และโครงการต่างๆ ที่มีการนำใช้ข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจ

บทที่ 5

เทคนิคการพัฒนาทักษะ

กระบวนการหลักของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือ เก็บเอง วิเคราะห์เอง ใช้เอง และเป็นเจ้าของ ซึ่งในแต่ละกระบวนการประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ 1) กระบวนการเก็บเอง ประกอบด้วยขั้นตอน การสร้างทีมจัดการ การฝึกปฏิบัติ เก็บข้อมูล การวางแผนเก็บข้อมูล การมอบหมายงาน การเก็บข้อมูล และการติดตามตรวจสอบ ผลการเก็บข้อมูล 2) กระบวนการวิเคราะห์เอง ประกอบด้วยขั้นตอน การสร้างทีมวิเคราะห์ การตรวจสอบยืนยันความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล การบันทึกข้อมูลในฐานข้อมูลตำบล การกำหนดปัญหาและผลลัพธ์ที่ต้องการ และการวิเคราะห์และสรุปผลในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน 3) กระบวนการใช้เอง ประกอบด้วยขั้นตอน การนำใช้ศักยภาพและแหล่งประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นมาจัดการกับปัญหาและความต้องการ การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหา และการมอบหมายบทบาทหน้าที่สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง และกระบวนการเป็นเจ้าของ ประกอบด้วยขั้นตอน การกำหนดลำดับขั้นของการเข้าถึงข้อมูล 4) การกำหนดแนวทาง การค้นหาและนำใช้ข้อมูล และการสร้างวัฒนธรรมการใช้ข้อมูลในการพัฒนาแผนชุมชนท้องถิ่น จากแนวคิดดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ ที่จะต้องเรียนรู้เทคนิควิธีการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ซึ่งประกอบด้วย 6 เทคนิค คือ 1) เทคนิคการสร้างทีม 2) เทคนิคการเก็บข้อมูล 3) เทคนิคการตรวจสอบข้อมูล 4) เทคนิคการบันทึกข้อมูล 5) เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล และ 6) เทคนิคการออกแบบและนำใช้ข้อมูล โดยในแต่ละเทคนิคมีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการสำคัญ วิธีการพัฒนาทักษะ ประโยชน์หรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น และตัวอย่างคำถามเพื่อการเรียนรู้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เทคนิคการสร้างทีม

1) หลักการ และความสำคัญ

เทคนิคการสร้างทีมเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ซึ่งทีมดังกล่าวประกอบด้วย 2 ทีมหลัก คือ ทีมจัดการและทีมดำเนินการ โดยทีมจัดการ หรือเรียกว่า “ทีมจัดการข้อมูลตำบล” ทำหน้าที่เป็นคณะทำงานกลาง ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดแนวทางวางแผนดำเนินการ ควบคุมกำกับติดตาม ตรวจสอบ และสนับสนุนการดำเนิน ส่วนทีมดำเนินการ มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งในส่วนของ การเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบ ยืนยันความถูกต้องของข้อมูล การนำข้อมูลไปบันทึกในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ รวมทั้งการวิเคราะห์และนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผน หรือโครงการสำหรับการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยความต้องการดังกล่าว ทีมดำเนินการจึงต้องประกอบด้วยทีมย่อย 4 ทีม ได้แก่ ทีมเก็บข้อมูล ทีมสอบทานข้อมูล ทีมบันทึกข้อมูล และทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล ทั้งนี้ผู้ที่เข้าร่วมและเป็นสมาชิกในแต่ละทีม จำเป็นต้องมีความสามารถ หรือความถนัดเฉพาะด้านตามภารกิจของแต่ละกลุ่ม เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล เป็นกระบวนการเรียนรู้ข้อมูลร่วมกันตามแนวคิดที่สอดคล้องกับกระบวนการหลัก คือ เก็บเอง วิเคราะห์เอง ใช้เอง และเป็นเจ้าของ

2) วิธีการพัฒนาทักษะการสร้างทีม

2.1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะเจ้าภาพหลักในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล มอบหมายให้ผู้รับผิดชอบ เช่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทหลักในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและนำใช้ข้อมูลในการพัฒนาท้องถิ่น เช่น พัฒนาชุมชน หรือเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน เป็นต้น ดำเนินการจัดประชุมชี้แจงผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อค้นหาและแต่งตั้งเป็นทีมจัดการของตำบล พร้อมทั้งการวางแผน และกำหนดแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุผลตามแนวคิดของกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล

2.2) การสร้างความเข้าใจกับประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในตำบล โดยการประชาสัมพันธ์เป้าหมาย แนวทางการดำเนินกิจกรรม และประโยชน์ของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ผ่านสื่อสาธารณะที่มีในพื้นที่ เช่น วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว และป้ายประกาศต่างๆ เป็นต้น รวมทั้งการจัดเวทีประชุมปรึกษาหารือ หรือเวทีประชาคม เพื่อชี้แจงรายละเอียด ค้นหาและ

เชิญชวนผู้ที่มีความสามารถหรือทักษะเฉพาะด้าน ที่สามารถสนับสนุนการดำเนินงานด้านต่างๆ ในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลให้บรรลุผลสำเร็จ ซึ่งผู้ที่มีความสามารถดังกล่าวอาจจะประกอบด้วยหลายฝ่าย เช่น แกนนำภาคประชาชน (กลุ่ม อสม. กลุ่มเยาวชนจิตอาสา และกลุ่มอาสาสมัครต่างๆ ในพื้นที่) ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เป็นต้น

2.3) แต่งตั้งคณะกรรมการทำงาน พร้อมทั้งการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย อย่างชัดเจน หรือมีคำสั่งแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำคำสั่ง แต่งตั้งบุคคลที่เข้าร่วมเป็นทีมจัดการและทีมดำเนินการ (ทีมเก็บข้อมูล ทีมสอบถามข้อมูล ทีมบันทึกข้อมูล และทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล) ซึ่งในแต่ละทีมควรประกอบไปด้วยบุคคลจากหลายภาคส่วน และมีคุณสมบัติเฉพาะด้าน ดังต่อไปนี้

1. ทีมจัดการ ควรเป็นผู้บริหารของท้องถิ่น ผู้นำชุมชน แกนนำองค์กรกลุ่ม ผู้แทนจากส่วนราชการในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง และตัวแทนข้าราชการหรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นตัวอย่างทีมจัดการในแต่ละพื้นที่จึงควรประกอบด้วย นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทีมผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง (ประธานสภา รองประธานสภา สมาชิกอบต. หรือสมาชิกสภาเทศบาล) ผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) แกนนำหรือผู้แทนภาคประชาชน (แกนนำ อสม. แกนนำอาสาสมัคร แกนนำกลุ่ม องค์กรชุมชน แหล่งเรียนรู้) หัวหน้างานหรือผู้รับผิดชอบงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ปลัด หัวหน้าสำนักปลัด นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน) ผู้แทนหน่วยงานราชการในพื้นที่ (รพ.สต. โรงเรียน เกษตรตำบล พัฒนากร) และบุคลากรอื่นๆ ที่สนใจ เป็นต้น คุณสมบัติของทีมจัดการ จึงควรจะเป็นตัวแทนอย่างน้อยจาก 4 องค์กรหลัก มีความเข้าใจบริบทและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เข้าใจปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ เข้าใจภาพรวมของชุมชน เป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชน มีประสบการณ์ในการทำงานเชื่อมประสานกับหน่วยงานองค์กรอื่นๆ ในพื้นที่ อีกทั้งยังต้องเป็นนักจัดการ นักวางแผน และกำกับติดตามงาน

2. **ทีมเก็บข้อมูล** ควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ข้อมูลของชุมชนร่วมกันให้มากที่สุด ดังนั้นบุคคลในทีมเก็บข้อมูล ควรประกอบด้วย ภาคประชาชน (แกนนำอสม. อสม. อาสาสมัครกลุ่มต่างๆ นักเรียนและเยาวชนในพื้นที่ที่สนใจ) หัวหน้างานหรือผู้รับผิดชอบงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ รับผิดชอบดูแลในแต่ละชุมชนหรือหมู่บ้าน (ปลัด หัวหน้าสำนักปลัด นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน เจ้าหน้าที่งานต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ผู้แทนหน่วยงานราชการในพื้นที่ (รพ.สต. โรงเรียน เกษตรตำบล พัฒนาการ) และบุคลากรอื่นๆ ที่สนใจ คุณสมบัติของทีมเก็บข้อมูล จึงควรเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนซึ่งรู้ข้อมูลของชุมชน และประชาชนในพื้นที่รู้จักและคุ้นเคยกันดีมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จึงจะเกิดความไว้วางใจและให้ข้อมูลที่มีความถูกต้องเชื่อถือได้ อีกทั้งยังสามารถสอบถามความถูกต้องของข้อมูลในเบื้องต้นระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล อีกทั้งจะต้องเข้าใจเครื่องมือและกระบวนการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และมีทักษะในการซักถาม สำหรับสมาชิกในทีมเก็บข้อมูลซึ่งมีปัญหากับการอ่านและการเขียนอาจจะต้องเป็นผู้ร่วมเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ที่ไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคในด้านการอ่านและการเขียน
3. **ทีมสอบทานข้อมูล** เพื่อเป็นการตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ทีมเก็บข้อมูลได้เก็บรวบรวมมา มีความถูกต้อง สอดคล้องกัน และครบถ้วนตามประเด็นต่างๆ ในแบบสอบถาม ทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว และระดับกลุ่มและชุมชน ทีมสอบทานข้อมูลจึงควรประกอบด้วย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญหรือเป็นผู้รับผิดชอบงานในด้านต่างๆ ของชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม เช่น แกนนำหรือประธาน อสม. ประธานชุมชนหรือประธานกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชนกลุ่มทางสังคมแหล่งเรียนรู้ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้บริหารท้องถิ่น (สมาชิกอบต. สมาชิกสภาเทศบาล) เป็นต้น คุณสมบัติของทีมสอบทานข้อมูล จึงควรเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในภาพรวมของชุมชน และรู้จักประชาชน

ที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบในด้านต่างๆ ตามบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในชุมชน อีกทั้งยังต้องมีความเข้าใจ รายละเอียด และแนวทางการตอบแบบสอบถาม ในแต่ละส่วนที่ได้รับผิดชอบในการตรวจสอบข้อมูล เพื่อที่จะเปรียบเทียบ ข้อมูลในแบบสอบถามกับสถานการณ์จริงตามการรับรู้ของผู้สอบทานข้อมูล และสามารถที่จะหักท้วงหรือตั้งข้อสังเกตให้แก่ผู้เก็บข้อมูลได้ ในกรณีที่ ข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือไม่สอดคล้องตามการรับรู้ของผู้สอบทานข้อมูล เพื่อให้มีข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วนก่อนที่จะส่งต่อไปยังทีมบันทึกข้อมูล

4. **ทีมบันทึกข้อมูล** เป็นทีมที่นำเอาข้อมูลซึ่งผ่านการตรวจสอบแล้ว มาบันทึก ลงในฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้งานผ่านระบบ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทีมบันทึกข้อมูลจึงต้องมีจำนวนมากพอ เพื่อให้การ ดำเนินงานสำเร็จทันตามระยะเวลาที่กำหนดในการนำใช้ข้อมูลต่อไป ทั้งนี้ ทีมบันทึกข้อมูลจึงควรประกอบด้วย บุคลากรขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในฐานะของผู้รับผิดชอบหลักในการบริหารจัดการฐานข้อมูล (นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน) และทีม ซึ่งอาจจะ เป็น บุคลากรคนอื่นๆ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนที่สนใจ รวมทั้งเด็กและเยาวชนในชุมชน ทั้งนี้ผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการฐาน ข้อมูล นอกจากจะมีบทบาทในการมอบหมายหรือกำหนดผู้รับผิดชอบดูแล ข้อมูลระดับหมู่บ้านหรือชุมชน และผู้ที่รับผิดชอบบันทึกข้อมูลในราย ครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้านแล้ว ยังต้องมีบทบาทเกี่ยวกับการจัดเตรียม ความพร้อมอุปกรณ์ เครื่องคอมพิวเตอร์ ระบบอินเทอร์เน็ต และสถานที่ ในการดำเนินงาน ส่วนผู้รับผิดชอบดูแลข้อมูลระดับหมู่บ้าน มีบทบาท เกี่ยวกับการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลระดับ หมู่บ้าน และผู้บันทึกข้อมูลในรายครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้าน ดังนั้น คุณสมบัติของทีมบันทึกข้อมูล จึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐาน เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และการใช้งานระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รวมทั้ง ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการใช้งานโปรแกรมระบบฐานข้อมูลตำบล นอกจากนี้ ในส่วนของผู้รับผิดชอบหลักในการบริหารจัดการตำบล ยังต้องเป็นผู้ที่มี ความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการใช้งาน

โปรแกรม และการควบคุมกำกับสมาชิกในทีมเพื่อให้สามารถดำเนินงานให้
ทันตามที่กำหนดไว้ในแผน

5. **ทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล** เป็นการนำเอาข้อมูลที่บันทึกไว้ในระบบฐาน
ข้อมูลตำบลมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแผน หรือโครงการ หรือกิจกรรม
ต่างๆ ตามความต้องการของพื้นที่ สมาชิกในทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล
จึงควรเป็น ผู้บริหารท้องถิ่น แกนนำ ผู้นำชุมชน และผู้แทนจากหน่วยงาน
ภาครัฐในพื้นที่ เพื่อที่จะร่วมกันกำหนดประเด็นหรือโจทย์ที่เป็นความ
ต้องการข้อมูลที่จะนำไปประกอบการพิจารณาและตัดสินใจในการดำเนิน
กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน นอกจากนี้ทีมวิเคราะห์ข้อมูลและนำใช้ข้อมูล
จะต้องมีบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นหรือโจทย์ที่
เป็นความต้องการของพื้นที่ ซึ่งควรเป็นบุคลากรในองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น เช่น เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน หรือหัวหน้างาน
ต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละงาน คุณสมบัติของทีมวิเคราะห์และนำใช้
ข้อมูล จึงต้องประกอบไปด้วย คุณสมบัติในลักษณะที่เป็นผู้กำหนด
นโยบายการพัฒนาพื้นที่ มีความเข้าใจปัญหาและความต้องการของประชาชน
ในพื้นที่ สามารถตัดสินใจเลือกหรือกำหนดโจทย์หรือประเด็นที่ต้องการ
เพื่อนำข้อมูลไปกำหนดเป็นแผน โครงการ กิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนา
พื้นที่ต่อไป และผู้ที่สนับสนุนช่วยเหลือในการวิเคราะห์ข้อมูลและนำใช้
ข้อมูล จะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับประเภท และลักษณะของ
ข้อมูลที่มีในแบบสอบถามหรือในระบบฐานข้อมูล มีความสามารถในการ
ดึงเอาข้อมูลจากแบบสอบถามหรือจากฐานข้อมูลมาใช้ประโยชน์ การ
วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติการจัดการข้อมูลซึ่งยังไม่มีกรสรุป
ข้อมูลไว้ในระบบรายงานของโปรแกรม มาดำเนินการวิเคราะห์เองตาม
ประเด็นที่ต้องการ อีกทั้งยังต้องมีความรู้เกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลใน
ลักษณะต่างๆ เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้ และง่ายต่อความเข้าใจของ
ผู้เข้าร่วมประชุมในเวทีต่างๆ ที่มีการนำเสนอข้อมูล

2.4) การพัฒนาศักยภาพทีม ซึ่งจะต้องมีการประชุมชี้แจง เพื่อทำความเข้าใจแนวคิด
หลักการ วิธีการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล บทบาทของทีมจัดการและทีมดำเนินการ และ

ประโยชน์หรือผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล นอกจากนี้ในแต่ละทีมย่อยที่ต้องการทักษะและความเชี่ยวชาญเฉพาะ จำเป็นต้องมีการจัดอบรมเฉพาะด้าน พร้อมทั้งการฝึกปฏิบัติจริง ได้แก่ ทีมเก็บข้อมูล จะต้องมีการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจวิธีการใช้งานแบบสอบถามในแต่ละระดับเพื่อเป็นการฝึกทักษะให้พร้อมก่อนการเก็บข้อมูลจริง ทีมตรวจสอบข้อมูล จำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจทั้งในส่วนของรายละเอียดในแบบสอบถาม และกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทีมบันทึกข้อมูล จำเป็นต้องเรียนรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้งานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการบันทึกข้อมูล และในส่วนของทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลในแบบสอบถามและข้อมูลในฐานข้อมูลตำบล เพื่อให้รู้ถึงขอบเขตของข้อมูลที่มีเพื่อจะได้นำไปวางแผนในการใช้งานต่อไปนอกจากนี้ อาจจะมีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ของทีมจัดการและทีมดำเนินการโดยการศึกษาดูงานในพื้นที่ที่มีประสบการณ์การพัฒนาและนำใช้ระบบฐานข้อมูลตำบล

3) ประโยชน์หรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล และนำใช้ทุนทางสังคมของตำบล ซึ่งมีศักยภาพหรือคุณสมบัติเฉพาะด้านเข้าร่วมเป็นทีมพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ซึ่งประกอบด้วยทีมจัดการและทีมดำเนินการ (ทีมเก็บข้อมูล ทีมสอบถามข้อมูล ทีมบันทึกข้อมูล และทีมวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล) ตลอดจนเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับสมาชิกในแต่ละทีม เพื่อเรียนรู้แนวคิด หลักการ วิธีการ และขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินงานของแต่ละทีมในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล

4) ตัวอย่างคำถามเพื่อการเรียนรู้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเริ่มต้นในการสร้างทีมอย่างไร
2. การเลือกคนที่เข้ามาร่วมทีมต้องดำเนินการอย่างไร
3. วิธีการค้นหาและประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเข้ามาร่วมทีมต้องทำอย่างไร
4. ปัจจัยความสำเร็จของการสร้างและพัฒนาทีมคืออะไร
5. คุณสมบัติของหัวหน้าทีมจัดการฐานข้อมูลควรเป็นอย่างไร

6. เทคนิคในการสร้างและเตรียมความพร้อมของทีมงานต้องดำเนินการอย่างไร
7. วิธีการตั้งทีมงานต้องเริ่มต้นอย่างไร และจะมีวิธีการอย่างไรอย่างไรเพื่อให้ทีมสามารถดำเนินงานสำเร็จและบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดของแต่ละทีม

2. เทคนิคการเก็บข้อมูล

1) หลักการ และความสำคัญ

การเก็บรวบรวมข้อมูล จำเป็นต้องยึดหลักการของความถูกต้อง ครบถ้วน และเชื่อถือได้ของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีสอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงสำหรับการวางแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ผู้ที่ทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะต้องเป็นบุคคลที่ชุมชนรู้จัก ให้ความไว้วางใจ และควรมีข้อมูลเบื้องต้นของแต่ละครัวเรือนในพื้นที่ที่ตนเองรับผิดชอบ อีกทั้งยังต้องมีความเข้าใจรายละเอียดและวัตถุประสงค์ของการใช้แบบสอบถาม ทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว และระดับกลุ่มและชุมชน เพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลและบันทึกข้อมูลในแบบสอบถามได้ถูกต้อง ครบถ้วน นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลในแต่ละครัวเรือนจะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจเรื่องราวต่างๆของสมาชิกในครัวเรือนจึงจะสามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วนในทุกประเด็น กรณีที่ผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถให้ข้อมูลที่มีความเฉพาะเจาะจงของสมาชิกในครัวเรือนได้ ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องดำเนินการติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครบถ้วนสมบูรณ์ในภายหลัง

2) วิธีการพัฒนาทักษะการเก็บข้อมูล

2.1. ระยะก่อนดำเนินการจัดเก็บข้อมูล

- 1) ทีมจัดการ เป็นเจ้าภาพหลักในด้านการเตรียมความพร้อมและวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการจัดประชุมอบรมให้กับทีมเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งในลักษณะการอธิบายรายละเอียดของแบบสอบถามในแต่ละระดับ และการเป็นพี่เลี้ยงในการฝึกปฏิบัติจริง เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และรายละเอียดของการใช้แบบสอบถาม นอกจากนี้ยังต้องวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาพรวมของตำบล พร้อมทั้งมอบหมายให้ทีมเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชนจัดทำ

แกนนำ และดำเนินการมอบหมายพื้นที่รับผิดชอบสำหรับเก็บรวบรวม ข้อมูลให้แล้วเสร็จตามที่กำหนด

- 2) ทีมเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน อาจจะมีการประชุม วางแผนในภาพรวมของตำบล หรือมอบหมายให้แต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน ดำเนินการเอง จากนั้นในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชนทำการแบ่งพื้นที่จัดเก็บ ข้อมูล ซึ่งกรณีนี้ให้ อสม. เป็นคนหลักในการจัดเก็บข้อมูลอาจจะกำหนด ให้ อสม. ใช้พื้นที่เดิมที่ตนเองเคยรับผิดชอบในการจัดเก็บข้อมูล กรณีที่ อสม. มีปัญหาหรือข้อจำกัดเกี่ยวกับการอ่านและการเขียนบันทึก หรือมี ข้อจำกัดในการซักถามพูดคุย อาจจะกำหนดให้ดำเนินงานร่วมกับสมาชิก ทีมเก็บข้อมูลคนอื่นๆ
- 3) ทีมจัดการหรือทีมเก็บข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน ดำเนินการ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้สื่อรูปแบบ ต่างๆ ที่มีในแต่ละพื้นที่ เช่น วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว จดหมาย และ ป้ายประกาศ เป็นต้น เพื่อแจ้งให้แต่ละครัวเรือนได้จัดเตรียมผู้ให้ข้อมูล ซึ่ง อาจจะเป็นหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้ที่มีข้อมูลหรือสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับ สมาชิกในครัวเรือนได้ พร้อมทั้งจัดเตรียมหลักฐานหรือเอกสารต่างๆ เพื่อ ความสะดวกในการบันทึกข้อมูล เช่น ทะเบียนบ้าน และบัตรประชาชน เป็นต้น
- 4) ทีมจัดการมีการจัดเตรียมข้อมูลเอกสาร หรือรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องใน การจัดเก็บข้อมูล เช่น ข้อมูลทะเบียนราษฎรของประชาชนในพื้นที่เพื่อให้ ทีมเก็บรวบรวมข้อมูลได้นำไปบันทึกสมาชิกในครอบครัวก่อนที่จะดำเนิน เก็บจริง ซึ่งจะช่วยลดระยะเวลาในการซักถามในประเด็นเกี่ยวกับชื่อและ เลขประจำตัวประชาชน นอกจากนี้ในส่วนของข้อมูลในระดับกลุ่มและ ชุมชน จำเป็นจะต้องมีการจัดเตรียมข้อมูลมือสอง เช่น รายงาน ผลการดำเนินงาน แผนการพัฒนาตำบล โครงการหรือกิจกรรมต่างๆ คำสั่งแต่งตั้ง และกฎระเบียบต่างๆ ขององค์กรหรือแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ เป็นต้น

2.2 ระยะเวลาดำเนินการจัดเก็บข้อมูล

- 1) ทีมเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ได้รับมอบหมายตามแผนที่กำหนด โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลระดับบุคคลและครอบครัวในระยะแรกถ้าหากผู้จัดเก็บข้อมูลยังไม่คุ้นเคยกับแบบสอบถาม อาจจะทำเนิการเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะเป็นทีม 2-3 คน โดยแบ่งบทบาทในการซักถาม และบทบาทในการจดบันทึก อย่างไรก็ตามในแต่ละทีมที่ลงพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะต้องเป็นพื้นที่รับผิดชอบของสมาชิกในทีมคนใดคนหนึ่ง เพื่อที่จะให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความคุ้นเคยและให้ความไว้วางใจ และเมื่อสมาชิกแต่ละคนในทีมเก็บรวบรวมข้อมูลมีความชำนาญในการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว สามารถที่จะดำเนินการด้วยตนเอง การเก็บรวบรวมข้อมูล ควรมีการแนะนำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์ของการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งข้อมูลที่ได้นำไปสรุปและเสนอเป็นภาพรวมในระดับหมู่บ้านหรือชุมชน และระดับตำบล กรณีที่ผู้ให้ข้อมูลไม่พร้อมที่จะให้ข้อมูล โดยสังเกตจากอารมณ์ เช่น หงุดหงิด กระสับกระส่าย ไม่สนใจตอบคำถาม เป็นต้น ควรเบี่ยงประเด็นพูดคุยเรื่องอื่น หรือนัดวันมาสอบถามในวันหลัง หรือถ้าหากมีปัญหาในการเก็บข้อมูล เช่น บางสถานการณ์ที่เก็บข้อมูลได้ยาก ไม่ได้รับความร่วมมือในการให้ข้อมูล อาจจะต้องนัดวันสอบถามใหม่ หรือในการซักถามครั้งต่อไปอาจจะไม่นำแบบสอบถามไปด้วย เพื่อจะช่วยสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง และเป็นลักษณะของการพูดคุยกันซึ่งจะทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความไว้วางใจ เป็นต้น หรือถ้าหากพิจารณาแล้วผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีความรู้สามารถตอบข้อมูลได้ด้วยตนเอง ผู้เก็บข้อมูลก็สามารถอธิบายวัตถุประสงค์ของวิธีการตอบแบบสอบถาม และให้ผู้ให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยผู้เก็บข้อมูลนัดหมายวันที่จะมารับแบบสอบถาม
- 2) การจัดเก็บข้อมูลระดับกลุ่มและชุมชน อาจจะทำเนิการไปพร้อมๆ กับการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลระดับบุคคลและครอบครัว หรือภายหลังจากการเสร็จสิ้นการเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับบุคคลและครอบครัว เนื่องจาก

ข้อมูลที่ต้องการจัดเก็บในระดับกลุ่มและชุมชนนั้น ต้องใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งทั้งข้อมูลจากบุคคล (แกนนำ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน บุคลากรหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่) และข้อมูลจากเอกสาร และรายงานต่างๆ การรวบรวมข้อมูลจึงสามารถดำเนินการได้โดย เริ่มต้นจากการเก็บข้อมูลระดับกลุ่มและชุมชนในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชนให้แล้วเสร็จก่อน จากนั้นจึงนำข้อมูลจากทุกหมู่บ้านหรือชุมชนมารวมกันเป็นภาพรวมของตำบล หรืออาจจะเริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาพรวมของตำบลก่อน จากนั้นจึงพิจารณาข้อมูลในส่วนที่ยังไม่ครบถ้วน สมบูรณ์ แล้วดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในหมู่บ้านหรือชุมชนที่ยังไม่มีข้อมูล หรืออาจจะนำข้อมูลในภาพรวมของตำบลไป สอบทานความครบถ้วน สมบูรณ์ในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน

- 3) ทีมจัดการหรือทีมเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านจัดทำแผนกำกับ ติดตามความก้าวหน้า เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนครอบคลุมในการจัดเก็บข้อมูลของสมาชิก โดยอาจจะมีการจัดทำระบบบัญชีตรวจสอบสถานะของการเก็บรวบรวมของสมาชิกแต่ละคนเพื่อรายงานความก้าวหน้าในการจัดเก็บข้อมูล หรืออาจจะจัดทำระบบรายงานผลการดำเนินงานไปยังผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นระยะ
- 4) ทีมจัดการหรือทีมเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน จัดระบบช่วยเหลือสนับสนุน ให้คำปรึกษาในกรณีที่เกิดปัญหา เช่น สมาชิกในทีมจัดเก็บข้อมูลไม่เข้าใจวิธีการใช้แบบสอบถามหรือการลงบันทึกข้อมูลในแบบสอบถาม และครอบครัวบางครอบครัวมีข้อจำกัดหรือไม่สะดวกในการให้ข้อมูล เป็นต้น
- 5) ทีมจัดการหรือทีมเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน จัดเวทีเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการติดตามและสรุปบทเรียนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละพื้นที่ ตลอดจนการเรียนรู้ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้นำข้อมูลดังกล่าวมา กำหนดเป็นแผน หรือปรับแนวทางในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ

3) ประโยชน์หรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

มีระบบในการสนับสนุนที่มจัดเก็บข้อมูล ให้มีความพร้อม และเสริมสร้างศักยภาพในการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในทุกกระดับ อีกทั้งยังมีแนวทางสำหรับการช่วยเหลือในกรณีที่เกิดปัญหา ซึ่งส่งผลต่อข้อมูลที่จัดเก็บมีความถูกต้อง ครบถ้วน และดำเนินการแล้วเสร็จตามแผนที่ได้กำหนด

4) ตัวอย่างคำถามเพื่อการเรียนรู้

- 4.1) ข้อควรระวังในการสอบถามข้อมูลมีอะไรบ้าง
- 4.2) บุคคลที่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านแต่มาพักอาศัยในบ้านต้องเก็บข้อมูลหรือไม่
- 4.3) ถ้าหากเก็บข้อมูลไม่ครบถ้วนต้องทำอย่างไร
- 4.4) การสอบถามเรื่องราวได้จากผลผลิต ในส่วนที่ไม่ได้ขายเป็นตัวเงิน เงินออมที่ไม่ใช่ตัวเงิน มีวิธีการสอบถามเพื่อนำมาลงบันทึกอย่างไร
- 4.5) ปัญหาที่พบบ่อยในการเก็บรวบรวมข้อมูลคืออะไรและแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร
- 4.6) กรณีมีข้อมูลที่เป็นความลับต้องปกปิด มีวิธีการจัดการอย่างไรเพื่อป้องกันไม่ให้ข้อมูลรั่วไหล

3. เทคนิคการสอบทานข้อมูล

1) หลักการและความสำคัญ

การสอบทานข้อมูล เป็นกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งจะดำเนินการหลังจากที่ทีมเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในแต่ละครัวเรือน (ข้อมูลระดับบุคคลและครอบครัว) หรือในแต่ละหมู่บ้านหรือตำบล (ข้อมูลระดับกลุ่มและชุมชน) แล้วเรียบร้อย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน และเชื่อถือได้ ก่อนที่จะนำข้อมูลดังกล่าวไปวิเคราะห์และนำไปใช้ในการพัฒนาตำบลของตนเอง โดยผู้ที่ทำหน้าที่เป็นทีมสอบทานข้อมูล จำเป็นต้องมีข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจข้อเท็จจริงตามประเด็นต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งการสอบทานข้อมูลดังกล่าวเป็นการตรวจสอบข้อมูลตามการรับรู้สถานการณ์จริงของผู้ที่รับผิดชอบในการสอบทานข้อมูล หรือเป็นการเปรียบเทียบกับข้อมูลจากรายงานหรือแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เชื่อถือได้ แนวทางในการสอบทานข้อมูลสามารถดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ คือ การดำเนิน

การสอบทานข้อมูลในระหว่างที่เก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถามบางส่วนที่ได้ดำเนินการแล้วเสร็จ ไปให้ทีมตรวจสอบทำการสอบทานข้อมูลเป็นระยะ หรือการสอบทานข้อมูลภายหลังจากสิ้นสุดการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วเสร็จทั้งหมด โดยดำเนินการภายหลังเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว จึงส่งข้อมูลให้ทีมตรวจสอบข้อมูลทำการสอบทาน ซึ่งทีมสอบทานข้อมูลต้องมีบทบาทหน้าที่ในการควบคุมความสมบูรณ์ของการเก็บข้อมูล กรณีที่พบว่าข้อมูลบางส่วนไม่ครบถ้วน สมบูรณ์ หรือไม่มั่นใจในความถูกต้องของข้อมูล จะต้องประสานทีมเก็บข้อมูลเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้แล้วเสร็จ ก่อนที่จะส่งแบบสอบถามไปยังทีมบันทึกข้อมูลต่อไป

2) วิธีการพัฒนาทักษะการสอบทานข้อมูล

2.1) การแต่งตั้งคณะกรรมการสอบทานข้อมูล ซึ่งควรเป็นผู้ที่มีความคุ้นเคย หรือรู้จักข้อมูลในพื้นที่ตามประเด็นต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลเป็นอย่างดี โดยบุคคลดังกล่าวอาจจะประกอบด้วย ประธาน อสม. หัวหน้าคุ้ม ผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำองค์กรชุมชนและกลุ่มต่าง ๆ) ผู้บริหารท้องถิ่น และผู้แทนจากหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

2.2) ทีมสอบทานข้อมูล ดำเนินการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล การชี้แจงบทบาทหน้าที่ แนวทางและวิธีการในการตรวจสอบข้อมูล

2.3) ทีมสอบทานข้อมูล ร่วมกันวางแผนและกำหนดพื้นที่รับผิดชอบ โดยแบ่งพื้นที่รับผิดชอบออกเป็นหมู่บ้านหรือชุมชน เพื่อความสะดวกในการดำเนินงาน อีกทั้งผู้เข้าร่วมเป็นทีมในการตรวจสอบข้อมูลยังเป็นผู้ที่มีความคุ้นเคย และรู้จักข้อมูลในพื้นที่ตนเองเป็นอย่างดี การมอบหมายให้ผู้ที่ทำหน้าที่สอบทานข้อมูลควรมอบหมายประเด็นที่ตรวจสอบตามความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องของแต่ละบุคคล เช่น ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ซึ่งดูแลเกี่ยวกับเรื่องเดือดร้อนหรือการเจรจาไกล่เกลี่ยเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน กำหนดให้รับผิดชอบในการตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลในประเด็นการเมืองการปกครอง ประธานชุมชน ซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับกองทุนในการกู้ยืมเงินของสมาชิกในกองทุน กำหนดให้รับผิดชอบตรวจสอบข้อมูลในประเด็นเศรษฐกิจและภาระหนี้สินของแต่ละครัวเรือน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาเทศบาล ซึ่งเป็นผู้รับเรื่องราวร้องทุกข์หรือความเดือนร้อนเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานของ

ชุมชน กำหนดให้รับผิดชอบในประเด็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ประชาน อสม. หรือบุคลากรในสถานบริการสุขภาพในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและภาวะการเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชน กำหนดให้เป็นผู้รับผิดชอบตรวจสอบข้อมูลในประเด็นการดูแลสุขภาพ เป็นต้น

2.4) ทีมสอบทานข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลในพื้นที่รับผิดชอบและในประเด็นที่ได้รับมอบหมาย เมื่อพบว่าข้อมูลมีความไม่สมบูรณ์ หรือมีประเด็นที่สงสัยว่ามีความคลาดเคลื่อน หรือแตกต่างไปจากข้อเท็จจริง จะต้องทำเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์หรือข้อความแจ้งให้ทีมเก็บข้อมูลนำกลับไปพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมให้เสร็จสมบูรณ์และถูกต้อง

2.5) ทีมสอบทานข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านหรือชุมชน กำหนดผู้รับผิดชอบในการจัดทำทะเบียนควบคุมการตรวจสอบแบบสอบถาม เพื่อรายงานความก้าวหน้าของแบบสอบถามที่อยู่ในความรับผิดชอบ ซึ่งจะทำให้ทราบว่าจำนวนแบบสอบถามที่ทีมสอบทานข้อมูลได้รับมามีจำนวนเท่าใด ผลการสอบทานข้อมูลที่ทำเนิการตรวจสอบข้อมูลจำนวนเท่าใด แบบสอบถามที่สอบทานแล้วมีความครบถ้วน สมบูรณ์มีจำนวนเท่าใด และแบบสอบถามที่อยู่ระหว่างการส่งกลับไปปรับปรุงแก้ไขให้เสร็จสมบูรณ์จำนวนเท่าใด

3) ประโยชน์หรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

เป็นการนำใช้ทุนทางสังคมซึ่งเป็นผู้ที่มีข้อมูล ความรู้ และความเข้าใจสถานการณ์ในด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ข้อมูล และสอบทานข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งจะส่งผลให้ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในทุกกระดับ (ระดับบุคคลและครอบครัว และระดับกลุ่มและชุมชน) ก่อนที่จะนำไปบันทึกในขั้นตอนต่อไปมีความครบถ้วน ถูกต้อง และเชื่อถือได้

4) ตัวอย่างคำถามเพื่อการเรียนรู้

- 4.1) ใครบ้างที่ควรมาทำหน้าที่เป็นผู้สอบทานข้อมูล
- 4.2) การคัดเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่เป็นทีมตรวจสอบข้อมูลควรทำอย่างไร
- 4.3) ทีมตรวจสอบข้อมูลควรได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างไร

4.4) ทีมตรวจสอบข้อมูล ควรวางแผนในการสอบทานข้อมูลอย่างไร เพื่อให้การตรวจสอบข้อมูลสามารถดำเนินการได้ทันตามแผนที่กำหนด

4.5) การตรวจสอบแบบสอบถาม มีวิธีการตรวจสอบอย่างไร เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว และมีความถูกต้องของข้อมูล

4.6) ประเด็นใดบ้างในแบบสอบถามที่พบว่ามีความผิดพลาด มากที่สุด

4.7) การประสานงานระหว่างทีมสอบทานข้อมูล กับทีมเก็บข้อมูลควรดำเนินการอย่างไร เพื่อให้ไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างทีม และให้งานสำเร็จทันเวลา

4. เทคนิคการบันทึกข้อมูล

1) หลักการ และความสำคัญ

การบันทึกข้อมูล เป็นกระบวนการนำข้อมูลจากแบบสอบถาม ที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้อง และความครบถ้วนของข้อมูลจากทีมสอบทานข้อมูล มาบันทึกไว้ในฐานข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ซึ่งใช้งานผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทีมบันทึกข้อมูลจึงมีบทบาททั้งในส่วนของการนำข้อมูลดังกล่าวมาบันทึกในฐานข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลหลังการบันทึก ในกรณีที่พบข้อมูลมีความผิดพลาด ต้องดำเนินการประสานไปยังทีมสอบทานข้อมูล เพื่อส่งต่อแบบสอบถามกลับไปยังทีมเก็บข้อมูลให้ทำการเพิ่มเติมข้อมูลให้มีความสมบูรณ์ สมาชิกของทีมบันทึกข้อมูล นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตแล้ว ยังต้องผ่านกระบวนการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้งาน โปรแกรม TCNAP เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับวิธีการจัดการและวิธีการบันทึกข้อมูลลงในฐานข้อมูล

2) วิธีการพัฒนาทักษะการบันทึกข้อมูล

2.1) ทีมจัดการ ดำเนินการคัดเลือกและแต่งตั้งทีมบันทึกข้อมูล ซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนด

2.2) ทีมบันทึกข้อมูล ดำเนินการประชุมเพื่อกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละระดับ ซึ่งประกอบด้วยผู้รับผิดชอบระดับตำบล ซึ่งทำหน้าที่ในการจัดการฐานข้อมูลในระดับตำบล พร้อมทั้งกำหนดผู้รับผิดชอบในระดับหมู่บ้าน และผู้รับผิดชอบระดับครอบครัว จากนั้นร่วมกันวางแผน

กำหนดแนวทางในการบันทึกข้อมูล การกำหนดชั้นตอนหรือข้อตกลงในการปฏิบัติร่วมกันกรณี
ที่พบปัญหาระหว่างการบันทึกข้อมูล การเตรียมสถานที่สำหรับเก็บแบบสอบถาม และสถานที่
ในการบันทึกข้อมูล การจัดหาคอมพิวเตอร์พร้อมทั้งระบบอินเทอร์เน็ตให้เพียงพอกับจำนวน
ผู้ที่มาใช้งานในการบันทึกข้อมูล และการจัดเตรียมอุปกรณ์อื่นๆที่จำเป็น

2.3) ทีมจัดการ จัดการฝึกอบรมการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยเริ่มจากการ
อธิบายและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดของข้อมูลในแบบสอบถามแต่ละระดับ จาก
นั้นจึงอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างและวิธีการใช้งานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ พร้อมทั้งการฝึก
ปฏิบัติจริงโดยการนำข้อมูลจากแบบสอบถามไปบันทึกในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ยัง
ต้องอธิบายความสำคัญของการบันทึกข้อมูล และประโยชน์ของการนำใช้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง
วิธีการบันทึกข้อมูลเพื่อลดความผิดพลาด ซึ่งอาจจะเลือกใช้การบันทึกเป็นทีม โดยกำหนดให้มี
ผู้อ่านข้อมูล และผู้บันทึกข้อมูล เพื่อให้ผู้บันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ให้ความ
สนใจและตรวจสอบเฉพาะข้อมูลที่ตนเองบันทึกผ่านทางหน้าจอคอมพิวเตอร์ ซึ่งจะเป็นการ
ตรวจสอบความผิดพลาดของข้อมูลระหว่างการบันทึกข้อมูล กรณีที่บันทึกคนเดียวควรมั่นใจว่า
มีความชำนาญและจะต้องตรวจสอบข้อมูลที่ตนเองบันทึกผ่านทางหน้าจอคอมพิวเตอร์เป็นระยะ
ก่อนที่จะทำการบันทึกในหน้าถัดไป

2.4) ทีมบันทึกข้อมูล ในส่วนของผู้รับผิดชอบบันทึกข้อมูลระดับครอบครัว ควรมี
การบันทึกข้อมูลเป็นระยะ และส่งต่อข้อมูลไปยังผู้รับผิดชอบระดับหมู่บ้าน เพื่อทำการตรวจ
สอบและยืนยันความถูกต้องของข้อมูลก่อนที่จะส่งต่อไปยังผู้รับผิดชอบระดับตำบล ดังนั้นผู้ที่
รับผิดชอบระดับหมู่บ้านจึงควรเป็นผู้ที่มีความเข้าใจภาพรวม หรือรู้จักข้อมูลในแต่ละครัวเรือน
เป็นอย่างดี เพราะนอกจากจะตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลแล้ว ยังเป็นการตรวจสอบ
ความถูกต้องของข้อมูลโดยเปรียบเทียบตามการรับรู้สถานการณ์จริงในพื้นที่หรือตามข้อมูล
หลักฐานที่ปรากฏ และเพื่อลดภาระในการตรวจสอบข้อมูล จึงควรมีการกระจายส่งข้อมูลไปยัง
ผู้รับผิดชอบตรวจสอบข้อมูลระดับหมู่บ้านเป็นระยะ

2.5) ทีมบันทึกข้อมูล จัดทำทะเบียนรายชื่อสมาชิกในทีมบันทึกข้อมูลในแต่ละระดับ
เพื่อป้องกันการลืมชื่อผู้เข้าใช้งาน และรหัสผ่านในการเข้าถึงฐานข้อมูลในโปรแกรมคอมพิวเตอร์

2.6) ทีมบันทึกข้อมูล มีการชี้แจงและกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล และการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล โดยสมาชิกในทีมบันทึกข้อมูลควรมีการเก็บชื่อผู้เข้าใช้งาน และรหัสผ่านไว้เป็นความลับ และไม่เปิดเผยหรือให้สมาชิกคนอื่นยืมใช้งาน อีกทั้งควรมีการเปลี่ยนรหัสผ่านเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

2.7) ผู้ทำหน้าที่ในการจัดการข้อมูลระดับตำบล ควรมีทะเบียนหรือจัดระบบในการติดตามและตรวจสอบ ความคืบหน้าในการบันทึกข้อมูลเป็นระยะ เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือในกรณีที่เกิดปัญหา และเพื่อให้งานสำเร็จตามวัน เวลาที่กำหนด

3) ประโยชน์หรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ทีมบันทึกข้อมูล มีแนวทางและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการบันทึกข้อมูลที่ชัดเจน ตลอดจนมีศักยภาพในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และสามารถบันทึกข้อมูลด้วยความถูกต้อง ครบถ้วน และทันตามระยะเวลาที่กำหนด อีกทั้งยังคำนึงถึงการรักษาความลับ และการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล

4) ตัวอย่างคำถามเพื่อการเรียนรู้

- 4.1) ใครบ้างที่ควรเลือกเข้ามามีส่วนร่วมเป็นทีมบันทึกข้อมูล
- 4.2) ผู้ทำหน้าที่ในการจัดการข้อมูลระดับตำบล ควรเป็นใคร และมีคุณสมบัติอย่างไร
- 4.3) แนวทางในการพัฒนาศักยภาพหรือความสามารถในการบันทึกข้อมูลควรทำอย่างไร
- 4.4) แนวทางเพื่อให้การบันทึกข้อมูลสำเร็จได้ทันตามเวลาที่กำหนดควรทำอย่างไร
- 4.5) การลดความผิดพลาดระหว่างการบันทึกข้อมูลควรทำอย่างไร
- 4.6) วิธีการตรวจสอบความครบถ้วน ถูกต้องของข้อมูลที่บันทึกในฐานข้อมูลควรทำอย่างไร

5. เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล

1) หลักการ และความสำคัญ

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นกระบวนการเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐาน หรือใช้ประกอบการพัฒนาตามประเด็นต่างๆ ที่ต้องการ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ที่มีความต้องการหรือ นำใช้ข้อมูลที่แตกต่างกัน การดำเนินกิจกรรมเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลจึงเริ่มต้นจากผู้ที่มีความสนใจ การตัดสินใจในชุมชน หรือผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เป็นผู้กำหนด วัตถุประสงค์และความต้องการในการนำใช้ข้อมูลของพื้นที่ จากนั้นทีมวิเคราะห์ข้อมูลและนำใช้ข้อมูล จะต้องดำเนินการตรวจสอบข้อมูลในประเด็นต่างๆ ที่ต้องการว่าสามารถวิเคราะห์ได้โดยใช้ แนวทางวิเคราะห์ข้อมูลที่กำหนดไว้ในระบบรายงานโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือไม่ ถ้าหากข้อมูล ดังกล่าวอยู่นอกเหนือจากระบบรายงานที่มีโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทีมวิเคราะห์ข้อมูลและ นำใช้ข้อมูลจำเป็นที่จะต้องนำเอาข้อมูลตำบลที่มีอยู่ทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว และระดับ กลุ่มและชุมชน ไปดำเนินการมาวิเคราะห์เองตามประเด็นที่ต้องการ ดังนั้นส่วนใหญ่ทีม วิเคราะห์ข้อมูลและนำใช้ข้อมูลจึงต้องประกอบด้วย ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน แกนนำ ภาคประชาชน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ นอกจากนี้ยังต้องมีผู้ที่มีความสามารถ ในการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบตามโจทย์ที่ต้องการ โดยส่วนใหญ่จะเป็นบุคลากร ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบในส่วนของงานนโยบายและแผน หรือพัฒนา ชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่รู้ว่าข้อมูลที่จัดเก็บมีข้อมูลประเภทใดบ้าง และรู้ว่าควรจะใช้ข้อมูลอะไร เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่

2) วิธีการพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1) ทีมวิเคราะห์ข้อมูลและนำใช้ข้อมูล จะต้องเข้าร่วมในการประชุมเพื่อเรียนรู้ แนวคิด หลักการของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ตลอดจนต้องเข้าใจเกี่ยวกับประเภทและ ลักษณะของข้อมูลตำบลที่มี ทั้งในส่วนที่เป็นแบบสอบถาม (ระดับบุคคลและครอบครัว และ ระดับกลุ่มและชุมชน) และในส่วนที่เก็บรวบรวมไว้ในระบบฐานข้อมูล ซึ่งจะทำให้รู้ว่าข้อมูลของ ตำบลที่ได้เก็บรวบรวมไว้นั้นมีข้อมูลในประเด็นใดบ้าง ที่สามารถนำมาดำเนินการวิเคราะห์ ให้ ได้ข้อมูลเพื่อตอบโจทย์หรือเป็นข้อมูลสนับสนุนในประเด็นปัญหาที่ต้องการของพื้นที่

2.2) การประชุมปรึกษาหารือ เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของพื้นที่ โดยร่วมกันกำหนดโจทย์หรือประเด็นที่ต้องการ ซึ่งสามารถพิจารณาจากสถานการณ์จริงซึ่งคิดว่าเป็นปัญหาสำคัญของพื้นที่ หรืออาจจะได้รับทราบข้อมูลจากทีมเก็บข้อมูลว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนและจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไข เพื่อที่จะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ที่มีและนำใช้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ในการดำเนินกิจกรรมหรือพัฒนาโครงการแก้ไขปัญหของพื้นที่

2.3) การเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้การใช้งานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการบันทึกข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะช่วยให้เห็นแนวทางของการวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการดึงเอาข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ มาใช้ร่วมกับโปรแกรมสำเร็จรูปอื่นๆ เพื่อสรุปและนำเสนอข้อมูลในหลายรูปแบบตามความต้องการ เช่น ตาราง แผนภูมิ และกราฟประเภทต่างๆ เป็นต้น

2.4) การศึกษาดูงานและเรียนรู้ประสบการณ์การวิเคราะห์ข้อมูลตำบลจากพื้นที่ที่มีประสบการณ์ในการวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูลตำบลของตนเอง

3) ประโยชน์หรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

มีแนวทางหรือแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลในหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของพื้นที่ และสามารถนำไปใช้เพื่อการวางแผนและพัฒนาโครงการแก้ไขปัญหของพื้นที่

4) ตัวอย่างคำถามเพื่อการเรียนรู้

- 4.1) ใครบ้างที่ควรเข้าร่วมเป็นทีมในการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.2) การวิเคราะห์ข้อมูลมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการอย่างไร
- 4.3) การเลือกประเด็นของพื้นที่มาทำการวิเคราะห์ควรมีหลักการอย่างไรบ้าง
- 4.4) แนวทางการพัฒนาศักยภาพของทีวิเคราะห์ข้อมูลและนำใช้ข้อมูลควรทำอย่างไร

6. เทคนิคการออกแบบและนำใช้ข้อมูล

1) หลักการ และความสำคัญ

การออกแบบและนำใช้ข้อมูล เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มิวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูล และผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยบริการสุขภาพ หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่มีความต้องการในการนำใช้ข้อมูล เพื่อใช้ในการจัดการกับปัญหาและความต้องการของพื้นที่ ซึ่งกระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่ดำเนินการต่อเนื่องภายหลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้น เมื่อได้ข้อมูลที่ต้องการแล้วที่มิวิเคราะห์ข้อมูลและนำใช้ข้อมูล จะเป็นผู้กำหนดแนวทางในประชุมปรึกษาหารือ หรือจัดเวทีประชาคมเพื่อการเรียนรู้ข้อมูลดังกล่าว ทั้งนี้โดยใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง ก่อนที่จะร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการปัญหาและความต้องการของพื้นที่ ซึ่งนำไปสู่การดำเนินการจัดทำแผน หรือโครงการในการพัฒนาตำบล

2) วิธีการพัฒนาทักษะการออกแบบและนำใช้ข้อมูล

2.1) ที่มิวิเคราะห์ข้อมูลและนำใช้ข้อมูล จัดเวทีประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจระบบข้อมูลตำบล และแนวทางในการนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่ ที่มิวิเคราะห์ข้อมูลและนำใช้ข้อมูลจึงต้องร่วมกันวางแผนในการวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูลดังกล่าว โดยอาจจะพิจารณาจากประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นเรื่องเร่งด่วน หรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำซาก เพื่อนำข้อมูลจากการวิเคราะห์มาใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงหรือหลักฐานเชิงประจักษ์ ในการตัดสินใจ วางแผนออกแบบการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน และสอดคล้องกับภารกิจของกลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชน แหล่งเรียนรู้ หน่วยงานในพื้นที่

2.2) การจัดให้มีช่องทางเพื่อรับเรื่องเดือดร้อน หรือประเด็นปัญหาเร่งด่วนในพื้นที่ เช่น การมาแจ้งด้วยตนเองที่ อบต. หรือเทศบาล การแจ้งผ่านเบอร์โทรศัพท์สายด่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการโทรศัพท์แจ้งไปยังผู้บริหารท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง เป็นต้น เพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่น และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องนำเรื่องดังกล่าว ไปกำหนด

โยกย้ายในการวิเคราะห์ปัญหาและนำข้อมูลที่เป็นผลจากการวิเคราะห์ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและความต้องการดังกล่าว

2.3) จัดเวทีประชาคม หรือเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลสถานการณ์ในประเด็นต่างๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับทราบข้อมูล สถานการณ์ ปัญหาในชุมชน และจะได้นำข้อมูลดังกล่าวมาร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหาหารือกัน นอกจากนี้การนำข้อมูลจำเป็นต้องคำนึงถึงการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล โดยการเปิดเผยข้อมูลในแต่ละประเด็น จะต้องนำเสนอในภาพรวมของหมู่บ้านหรือตำบลเท่านั้น เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับผู้ให้ข้อมูล

2.4) การประสานไปยังผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนทางสังคม (องค์กรชุมชน กลุ่มทางสังคมแหล่งเรียนรู้ หน่วยงาน) ในการจัดการกับปัญหาและความต้องการของพื้นที่อย่างรวดเร็ว ตามแนวทางซึ่งที่ประชุมหรือเวทีประชาคมได้ร่วมกันวางแผนเอาไว้ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ องค์กรชุมชนกลุ่มทางสังคมแหล่งเรียนรู้หน่วยงาน ได้เรียนรู้ถึงประโยชน์และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ซึ่งจะนำไปสู่การให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลในอนาคต การให้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงเพื่อรักษาประโยชน์ทั้งที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน และการสร้างความยั่งยืนของการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล ต่อไปจากการมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมรับผิดชอบข้อมูลของตนเองและชุมชน

2.5) การศึกษาดูงาน และเรียนรู้แนวทางในการวางแผน ออกแบบกิจกรรมการนำใช้ข้อมูล จากตำบลที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลจนสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่ตนเอง เพื่อเทียบเคียงประสบการณ์และประยุกต์ใช้แนวทางดังกล่าวในการจัดกระบวนการนำใช้ข้อมูลในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของพื้นที่

2.6) การประชุมที่วิเคราะห์และนำใช้ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะ เช่น ทุก 1 เดือน หรือทุก 3 เดือน หรือทุก 6 เดือน เป็นต้น เพื่อติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรมในการนำใช้ข้อมูล และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงาน การมีข้อมูลที่สอดคล้องกับความต้องการ รวมทั้งสามารถเผยแพร่เสนอข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพในหลายช่องทาง และสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่

3) ประโยชน์หรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม ทั้งในส่วนของ การเรียนรู้ปัญหาและความต้องการของพื้นที่ตนเอง และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาภายใต้การใช้ข้อมูลของพื้นที่จากกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ยังมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่ การแก้ไขปัญหาสามารถดำเนินการได้รวดเร็วยิ่งขึ้น มีการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการนำใช้ทุนทางสังคมและศักยภาพของพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของพื้นที่

4) ตัวอย่างคำถามเพื่อการเรียนรู้

4.1) การสร้างการมีส่วนร่วมในการนำใช้ข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ควรทำอย่างไร

4.2) การนำใช้ข้อมูล ควรดำเนินการอย่างไร เพื่อที่จะรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลและไม่ให้เกิดผลกระทบกับผู้ให้ข้อมูล

4.3) ทำอย่างไรจึงจะสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของข้อมูลให้กับประชาชนในพื้นที่

